

Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2 (2013), s. 115-168

HIRVATİSTAN'DA YUGOSLAVCILIK DÜŞÜNÇESİ*

Hakan DEMİR**

Özet

Bu makalede XIX. yüzyılda Hırvatistan'da ortaya çıkan Yugoslavcilik ya da Yugoslavizm düşüncesi ve bu düşüncenin politik hedefleri anlatılacaktır. Yugoslavizm düşüncesi Hırvatistan'da hem Hırvat ulusal entegrasyonunu sağlamayı hedeflemiş hem de Hırvatların diğer Güney Slavlarla (Slovenler, Sırp) birlikte ortak bir devlet kurmasını amaçlamıştır. Bu bakımdan Hırvat Yugoslavizm düşüncesi XIX. Yüzyılda hem Yugoslavya Krallığı'nın ve hem de Sosyalist Yugoslavya'nın kurulmasına Hırvatistan üzerinden meşruiyet sağlamıştır. Hırvat Yugoslavizm düşüncesinin politik hedefi federal bir Yugoslav devletinin Güney Slavlar tarafından kurulmasını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Hırvatistan, Yugoslavya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Milliyetçilik.

Abstract

Ideology of Yugoslavism in Croatia

In this article, Croatian Yugoslavism and its political goals which emerged in Croatia in the XIXth Century will be explained. The idea of Croatian Yugoslavism aimed to realize Croatian national integration as well as to establish a common Yugoslav State together with other South Slavs (Slovenes, Serbs). The idea of Croatian Yugoslavism also legitimized the establishment of the Kingdom of Yugoslavia and Socialist Yugoslavia in the XIXth Century. The main political programme of Croatian Yugoslavism was to establish a Federal Yugoslavia.

Keywords: Croatia, Yugoslavia, Austro-Hungarian Empire, Nationalism.

* Bu makale "1830'dan 1914'e Hırvat Yugoslavizmi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD., hakand@sakarya.edu.tr

Giriş

Bu makalede XIX. yüzyılın ikinci yarısında Hırvatistan’da ortaya çıkan Yugoslavcılık ya da Yugoslavizm düşüncesi ve bu düşüncenin politik programı anlatılacaktır. XIX. yüzyıl boyunca Yugoslavizm düşüncesinin temel politik hedefi; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan Hırvatların diğer Güney Slavlarla (Sırlar, Slovenler) bir araya gelerek monarşi sınırları içinde kendi federe yönetimlerine sahip olmaları ve bu bağlamda monarşinin bir federasyona dönüştürülmesi şeklinde belirlenmiştir. Çalışmada Yugoslavizm düşüncesinin Hırvatistan’ın hem ulusal entegrasyonunu sağlamasını hedeflediği hem de diğer Güney Slavlar ile birlikte Yugoslav devletinin kurulmasını amaçladığı ortaya konulacaktır. Çünkü Hırvatistan XIX. yüzyılda siyasi olarak parçalanmış ve farklı bölgesel kimliklerin yüzyıllar içerisinde olduğu bir coğrafyaydı. Hırvatistan’ın ulusal entegrasyonunun sağlanabilmesi için üst bir kimliğin oluşturulmasının gerekliliği noktasından hareket eden Hırvat entelektüeller ve siyasetçiler tarafından Yugoslavizm düşüncesi formüle edilmiş ve *Yugoslav* adı altında farklı bölgesel kimliklerin birleştirilmesi hedeflenmiştir. Yugoslavizm, Hırvatistan’ın 1918 yılında Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı’na katılımını meşrulaştıran ve sahip olduğu politik programla Hırvatistan’ın daha sonraki dönemlerde parçası olacağı Yugoslavya Krallığı ve Sosyalist Yugoslavya devletlerinin federalleşmesini talep etmesi ve bu yönde bir politika izlemesini sağlayan bir harekettir. Hırvatistan’daki Yugoslavcılık düşüncesinin kökenleri XIX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan İlizm Hareketi’ne dayanmaktadır. İlizm Hareketi, 1836 yılında Hırvat dilbilimci ve politikacı Ljudevit Gaj (1809-1872) tarafından Hırvatistan’da yüzyıllar içinde oluşmuş olan Horvat/Hırvat, Slavon, Dalmaçyalı ve Ortodoks/Sırp gibi bölgesel kimlikleri İlizm adı altında birleştirebilmek için kültürel bir hareket olarak başlatılmıştı. Ljudevit Gaj’ın amacı Hırvatistan’ın ulusal entegrasyonunu İlizm adı altında gerçekleştirmek ve Güney Slavlar arasında “*stokovca*” lehçesinin kullanımını temel alan bir dil birliği sağlamaktır. Osmanlıların Balkanlarda ilerlemesiyle birlikte Hırvatistan’a doğru kaçan ve buraya yerleşen Sırlar zaman içinde Hırvatistan nüfusunun % 10-12’sini oluşturmuşlardı ve dolayısıyla Hırvat İlizm Hareketi’nin öncelikli amacı da Hırvatistan sınırları içinde yaşa-

yan Sırları Hırvatlarla birlikte İilir adı altında birleştirmekti.¹

XIX. yüzyılda Habsburg İmparatorluğu'nun egemenliğinde bulunan Hırvatistan toprakları Avusturya ve Macaristan tarafından yönetilmekteydi. İilirizm Hareketi, Hırvatistan'ın bölgesel bölünmüşlüğünü ortadan kaldırmak amacıyla dil alanında yapılan çalışmalarla birlikte kültürel bir hareket olarak başlamış ve daha sonra bu hareket 1848 devrimleri döneminde siyasi aşamaya geçerek Habsburg Monarşisi yönetimi altında yaşayan ve İilir olarak tanımlanan Hırvatlar, Slovenler ve Sırların monarşi içerisinde kendi federe yönetimlerine sahip olmalarını talep etmiş ve siyasi programını bu şekilde oluşturmuştur. 1848 devrimlerinde Habsburgların yönetimindeki Macaristan bağımsızlığını ilan edince İilirizm Hareketi'nin taraftarları Viyana Sarayı'nın yanında yer alarak Macar isyanını bastırmışlar ve Macaristan'ın yeniden Habsburg egemenliğine girmesine neden olmuşlardır. İilistlerin Macar isyanını bastırabilmek için Viyana Sarayı ile işbirliği yapmaları kendi politik programları açısından uygundu. Çünkü XIX. yüzyılda Çeklerin formüle ettiği ve Habsburg Monarşisi'nin federalleştirilmesi gerektiğini savunan Austroslavizm programından² etkilenen Hırvat İilistler monarşi sınırları içinde yaşayan ve

-
- 1 Hakan Demir, "XIX. Yüzyılda Hırvat İilirizm Hareketi", **Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)**, I/1, İstanbul 2012, s. 209-211. İilirizm Hareketi, 1848 devrimleri dönemine kadar Güney Slavlar arasında kültür ve dil birliğini sağlamak amacındaydı. Kaykavca, stokavca ve cakavca lehçeleri Güney Slavlar tarafından konuşulmaktadır. Kaykavca, stokavca ve cakavca lehçeleri Hırvatistan'da konuşulurken, stokavca lehçesini Hıvatlarla birlikte Sırlar, Karadağlılar ve Boşnaklar konuşur. Stokovca lehçesi Hırvatların çoğunluğunun konuştuğu lehçedir. Üç lehçe de aynı dil sistemi içinde yer almaktadır. İilirizm Hareketi'nin lideri Ljdevit Gaj, stokovca lehçesinin Güney Slavlar arasında ortak bir lehçe olarak kullanılmasına karar verdiğinde İilirizm Hareketi'ni başlatmıştır. İilir adını da Güney Slavların ortak adı olarak düşünmüştür.
- 2 Demir, a.g.m., s. 232-233. Austroslavizm kavramı Habsburg Monarşisi'nin federasyona dönüştürülmesi anlamına geliyordu. 1846 yılında Çek edebiyatçı Karel Havlíček Borovský (1821-1856) Austroslavizmin formülasyonunu yapan kişiydi. Liberal bir Slavonofil olan Borovský, Slavların Avusturya etrafında bir araya gelmesini istiyordu. Çek tarihçi František Palacký de (1798-1876) Austroslavizm programının önemli savunucularından biriydi. Austroslavizmin temelinde Slavist P. J. Šafarik (1795-1861) ile Jan Kollár'ın (1793-1852) Slav dayanışmasının gerekli olduğu düşüncesi bulunmaktadır. Austroslavizm Alman asimilasyonu tehlikesine

İlir olarak tanımlanan Güney Slavların da kendi federe yönetimlerine sahip olmalarını talep etmişlerdir. Bu nedenle İliristler 1848 devrimleri döneminde Viyana Sarayı ile işbirliği yapmışlardır. Ancak Macar isyanının bastırılmasından ve Macaristan'ın yeniden Habsburg yönetimine girmesinden sonra Viyana yönetimi tüm monarşide geçerli olmak üzere mutlakiyetçi bir rejim uygulamıştır.³ 1849-1860 yılları arasında devam eden mutlakiyetçi dönemde anayasa ortadan kaldırılmış ve parlamenter yaşam askıya alınmıştır. Viyana Sarayı bu dönemde mutlakiyetçilikle birlikte monarşide Almanlaştırma politikasını da uygulayarak merkezi bir devletin oluşturulmasına çalıştı. 1849-1860 yılları arasında İçişleri Bakanı Aleksander von Bach (1813-1893) tarafından sürdürülen mutlakiyetçi dönemin ardından İlirizm Hareketi Yugoslavizme dönüştü.

Bu çalışmada öncelikle 1860'tan sonra Yugoslavizm düşüncesini formüleştiren iki din adamı Josip Juraj Strossmayer (1815-1905) ve Franjo Rački'nin (1828-1894) Yugoslavizm düşüncesi anlatılacaktır. Bu iki din adamının formüle ettiği Yugoslavizm düşüncesinin amacı Hırvatistan'ın ulusal entegrasyonunu Yugoslavizm düşüncesi yardımıyla sağlamaktır. Yugoslavizm düşüncesi dışında Hırvat milliyetçi hareketi de bu dönemde ortaya çıktı. Hırvat politikacı Ante Starčević'in (1823-1896) formüleştirdiği Hırvat milliyetçi düşüncesine de bu çalışmada değinilecektir. Hırvat milliyetçi düşüncesi, XIX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış olan Kroatizm düşüncesine dayanmaktadır. Kroatizm düşüncesi Hırvatların ortaçağda kendi devletlerine sahip oldukları ve bu devletin sözleşmeler yoluyla önce 1102'de Macaristan yönetimine ve daha sonra 1527 yılında Habsburg hakimiyetine girdiğini ve dolayısıyla Hırvat devletinin tarihsel bir sürekliliğe sahip olduğunu iddia etmekteydi. Geçmişte “*Hırvatistan, Slavonya ve Dalmaçya Krallığı*” (*Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija*) adını almış alan bu devlet daha sonraki dönemlerde *Trojedna*

karşı Çekler tarafından düşünülmüştü. Austroslavizm programı, Güney Slavları etkileyerek onların da kendi federe devletlerini kurmayı amaçlamalarını sağlamıştır. Austroslavistler, Slavların taleplerini dikkate alarak federalleştirilecek olan Habsburg Monarşi'nin küçük ulusların var olmaya devam edebilmesini sağlayacağını düşünüyorlardı.

3 Demir, a.g.m., s. 235-236.

Kraljevina (Üçlü Krallık) olarak anılmıştır. XIX. yüzyılda Hırvat soyluları Kroatizm düşüncesine bağlanarak kendilerini geçmişte kurulan Hırvat devletinin temsilcileri olarak görmüşlerdir.⁴ Kroatizm düşüncesini temel alarak Ante Starčević'in formüleştirdiği Hırvat milliyetçi hareketi bu bağlamda Yugoslavizm'den farklı olarak Habsburg egemenliği altında yaşayan Hırvatlar adına bağımsız bir Hırvat devleti talebinde bulunmuştur. Ancak XIX. Yüzyılın ikinci yarısında yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda Hırvat Yugoslavizmi ile Hırvat milliyetçi düşüncesi arasında birtakım kesişmeler ve yakınlıklar yaşandı. Dolayısıyla bu iki düşünce arasındaki ilişkilere de bu çalışmada değinilecektir. Ayrıca Hırvatistan'da Yugoslavcılık düşüncesini kendi ideolojilerine göre yorumlayan Stjepan Radić, Svetozar Pribičević, Frano Supilo ve Ante Trumbić gibi politikacıların görüşleri açıklanarak 1918'de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulmasına Hırvatistan üzerinden meşruiyet sağlayan Hırvat Yugoslavizmi incelenmiş olacaktır.

4 Demir, a.g.m., s. 212-213. IX. yüzyılda Dalmaçya bölgesinde Velebit ve Cetinje şehirleri arasında Hırvat adını taşıyan bir devlet kurulduğu kabul edilmektedir. Bu devlet IX. yüzyılın başında Adriyatik'te önemli bir siyasi güç haline gelmiştir. 879 yılında Papa VIII. Ivan tarafından princeps (prens) olarak tanınan Branimir, Bizans ve Venediklilerle olan ilişkilerinde bağımsız hareket etme yeteneği kazanmıştır. Üçlü Krallık, Hırvatistan'ın ortaçağda varlığını sürdürmüş olan devletine atıf yapan bir kavramdı. Hırvatistan, Slavonya ve Dalmaçya bölgeleri X. yüzyılda Kral Tomislav tarafından kendi hükümrانlığı altında birleştirilmişti. Dolayısıyla Hırvat tarih yazımında Hırvat, Slavon ve Dalmaçya bölgelerinin birleşiminden oluşan geçmişteki Üçlü Krallık bugünkü Hırvatistan'ın temeli olarak görülmüş ve bu şekilde değerlendirilmiştir. Habsburg Monarşisi'nde Kuzey Hırvatistan ve Slavonya bölgeleri Macaristan, Dalmaçya ise Avusturya tarafından yönetilmekteydi. Zagreb'in bulunduğu Kuzey Hırvatistan bölgesi ise Viyana tarafından atanan Ban (Vali) tarafından yönetildiği için Kuzey Hırvatistan bölgesine zamanla Ban'ın Hırvatistan'ı anlamında Banovina Hrvatska denildi. Ayrıca ortaçağ döneminde Hırvat soyluların bazı kararlar almak üzere toplandığı soylu meclisi (Sabor) milliyetçilik döneminde Hırvat ulusunun parlamentosu olarak kabul edilmiştir.

1. 1848-1903 Yılları arasında Yugoslavizm

1848-49 devrimleri döneminde Macar ayaklanmasının bastırılmasından sonra 1849 yılında Habsburg Monarşisi'nde anayasa ortadan kaldırıldı ve İçişleri Bakanı Alexander Bach'ın yönetiminde merkeziyetçi bir dönem başladı. Bu döneme Bach mutlakiyetçiliği (*Bachov apsolutizam*) denilmektedir. Viyana yönetiminin amacı monarşideki küçük ulusları Almanlaştırma yoluyla asimile etmektir. İktidar bir taraftan siyasi faaliyetlere izin vermezken diğer taraftan ekonomik alanda devlet eliyle kapitalistleşme sürecini başlatmıştı. Bürokratik merkeziyetçilikle birlikte ekonominin kapitalistleşmesi hedefleniyordu. Avusturya-Alman burjuvazisi diğer uluslar üzerindeki hegemonisini sürdürmeye çalıştı ve bunda başarılı oldu. Merkezi bir yönetimden yana olan Avusturya-Alman burjuvazisi, aristokrasinin ayrıcalıklarına karşı çıkmayarak onunla herhangi bir çatışmaya girmedir. 1850'de Hırvatistan'da parlamento dağıtılmış ve basın faaliyetlerine son verilmiştir. Ayrıca Almanca'nın resmi dil olarak kullanılması ve liselerde Alman dilinde eğitim yapılması kararı alınmıştır. Hırvatistan monarşinin en geri kalmış bölgesiydi. Hırvatistan'ın % 90'ını köylüler oluşturuyor ve nüfusunun % 80'i okuma yazma bilmiyordu. 1850'lerde feodal toplumdan sanayi toplumuna geçilerek feodal ilişkilere son verilmiş ve Viyana'nın etkisiyle Hırvatistan'da modernleşme süreci başlamıştı.⁵

1859'da Habsburg Monarşisi ile Fransa-Piedmont arasında bir savaş çıktı ve Habsburg Monarşisi Kuzey İtalya'da yenilgiye uğradı. Bu savaş monarşinin ekonomik durumunu sarstı ve 1860 yılında İmparator Franz Joseph (1830-1916) İmparatorluk Konseyi'ni toplantıya çağırarak zorunda kaldı. Monarşide artık mutlakiyetçi yönetimin sürdürülmesi mümkün görünmüyordu. Bu nedenle anayasal düzen yeniden kurularak ortak bir yasama organı oluşturuldu. Dışişleri, ordu, dış ticaret ve finans gibi alanlar monarşide ortak işler olarak belirlenmiş ve diğer alanlar ülke meclislerine bırakılmıştır. Anayasal düzenin yeniden kurulmasından sonra 1861'de Zagreb'te Hırvatistan'ın ileri gelenlerinin katıldığı bir konferans toplanmış ve Hırvatistan Meclisi (*Sabor*) otonomi

5 Ivo Goldstein, *Hrvatska Povijest*, Zagreb 2003, s. 179-184. [Ivo Goldstein, *History of Croatia*, Zagreb 2003, p. 179-184.]

elde etme çabasına girmiştir. Bu konferansta Hırvatistan'ın önde gelen siyasetçileri ve din adamları İmparator Franz Joseph'ten Üçlü Krallığın (*Hırvatistan, Slavonya ve Dalmaçya Krallığı*) teritoryal birliğini tanınmasını istemişlerdir. Viyana'dan başlatılmış olan modernleşme sürecinin etkisiyle birlikte sınırlı egemenlik yoluyla da olsa Hırvatistan'da devlet eliyle reformların yapılması talep ediliyordu.⁶ Hırvatistan Meclisi'nin (*Sabor*) kapatıldığı ve siyasi yaşamın askıya alındığı 1849-1860 yılları arasındaki mutlakiyetçi dönemden sonra Hırvatların ortaçağda bağımsız bir devlete sahip olduklarını vurgulayan Hırvat devlet geleneği düşüncesi siyasal hayatta yeniden canlandırılmıştır.

Avusturya'nın Prusya karşısında aldığı yenilginin ardından 1867'de Avusturya ve Macaristan arasında imzalanan anlaşmayla Habsburg Monarşisi ikili bir siyasi yapı kazanarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na dönüştü. 1848 devrimleri döneminde Macaristan ve Hırvatistan arasında kopmuş olan siyasi ilişki de 1868'de imzalanan Hırvatistan-Macaristan anlaşmasıyla (*Nagodba*) yeniden kuruldu. Bu anlaşmayla Hırvat devlet geleneği tanınmış ve Hırvatistan'ın kuzeyini oluşturan Banovina Hırvatistan'ı ile güneyini oluşturan Dalmaçya'nın birliği teoride kabul edilmişti. Ancak teoride tanınan bu birliğe rağmen pratikte Avusturya ve Macaristan Hırvatistan'ın birliğine imkân tanımamış ve Banovina Hırvatistan'ı ile Slavonya bölgesi Macaristan yönetimine, Dalmaçya ise Avusturya yönetimine bırakılmıştı. 1868 tarihli Hırvatistan-Macaristan anlaşmasıyla Hırvat Meclisi (*Sabor*) içişleri, yargı, eğitim ve din alanlarında kanun yapma yetkisine sahip oldu. Meclisin yaptığı kanunlar Budapeşte'nin öneri yazısıyla birlikte Viyana'nın onayından geçtikten sonra geçerli olabiliyordu. Hırvatistan'ı yöneten *Ban* (Vali) sadece meclise karşı sorumluydu. Hırvatistan-Macaristan anlaşmasına göre finansal işler Macaristan tarafından yürütülüyordu. Toplanan vergilerin % 50'den fazlası ortak bütçeye aktarılmaktaydı. Hırvatistan ise toplanan vergilerden ancak anlaşmanın koşullarına uygun olarak pay alabiliyordu.⁷ 1873'te Hırvatistan-Macaristan anlaşması kısmen revize edilmiş olsa da 1918'e kadar Banovina

6 Goldstein, **a.g.e.**, s. 182-184.

7 Branka Boban, **Demokratski Nacionalizam Stjepana Radića**, Zagreb 1998, s. 9. [Branka Boban, **Democratic Nationalism of Stjepan Radic**, Zagreb 1998, p. 9.]

Hırvatistan’ı ve Slavonya Macaristan tarafından Dalmaçya ise Avusturya tarafından yönetildi.⁸

XIX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan İlizizm ve Kroatizm düşünceleri yüzyılın ikinci yarısında Yugoslavizm ve Hırvat milliyetçi hareketlerine dönüştüler. Hırvat ulusunun kendi devletine sahip olmasını talep eden Hırvat milliyetçi hareketine Hırvat devlet geleneği düşüncesi üzerinden bu hakkı kendisinde gördüğü için hak anlamına gelen *Prava* sözcüğünden dolayı *Pravaštvo* (Pravaşlık) denildi. XIX. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Yugoslavizm ve Pravaštvo düşünceleri birbirlerine rakip oldular. Yugoslavizm, Hırvatistan’da yaşayan Hırvat ve Sırları Yugoslav olarak tanımlarken monarşi sınırları çerçevesinde Yugoslav federe devletinin kurulmasını amaçlamaktaydı. Pravaštvo ise Hırvat milliyetçi hareketi olarak Hırvatistan’ı Hırvat adı altında düşünüp Hırvat devletine sahip olmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla iki ideoloji arasında farkı oluşturan ve rekabeti yaratan asıl nokta birinin Hırvatistan’ı Yugoslav diğerinin ise Hırvat olarak tanımlayıp bu tanımlamalar üzerinden siyasi iktidar talebinde bulunmalarıdır. Yugoslavizm düşüncesi iki Katolik din adamı Josip Juraj Strossmayer (1815-1905) ve Franjo Rački (1828-1894) tarafından şekillendirilirken, Pravaštvo düşüncesi Ante Starčević (1823-1896) ve Eugen Kvaternik (1825-1871) tarafından formüle edilmiştir. Bu noktada önce Yugoslavizm düşüncesini karşıtı olan Pravaštvo (Hırvat milliyetçi düşüncesi) ile birlikte anlatacak ve bu ideolojilerin nasıl formüle edildiklerini göstereceğiz.

1.1. Josip Juraj Strossmayer ve Franjo Rački’nin Yugoslavizmi

Yugoslavizmin ideologları Piskopos Josip Juraj Strossmayer ve Kanonik Franjo Rački’dir. Aynı zamanda profesyonel bir tarihçi olan Rački, Yugoslavizm ideolojisini formüleştiren asıl kişiydi. Yugoslavizmi sadece Strossmayer ve Rački’ye bağlamak doğru değildir çünkü Yugoslavizm Hırvatistan’da 1860 yılından sonra güçlenmeye başlayan liberal burjuvazinin de ideolojisiydi. 1861-1868 yılları arasında Hırvatistan’daki yerel güçler Viyana tarafından başlatılmış olan modernleşme sürecini kendi çıkarlarına uygun olarak yön-

⁸ Goldstein, **a.g.e.**, s. 198-199.

lendirebilmek için liberal ideolojinin somut taleplerini öne sürmüşlerdir. 1868 tarihli Macaristan-Hırvatistan anlaşmasının belirlediği sınırlar çerçevesinde Hırvatistan burjuvazisi reformlar yoluyla liberal ilkeleri pratiğe geçirmeye çalışmıştır.⁹ Rački, tarih çalışmalarında XII. yüzyılda var olduğunu düşündüğü Hırvat devletinin demokratik ve Slav karakteri üzerinde durarak Hırvat devlet geleneği düşüncesini yeniden ele almış ve bu çerçevede Güney Slav birliğini düşünmüştür. Dolayısıyla Rački'nin Yugoslavizmde de Hırvat devlet geleneği düşüncesi (*Kroatizm*) yer almakta fakat Sırp ve Hırvatlar, kültürel anlamda, tek bir ulusun iki ayrı kavmi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda da monarşi sınırları çerçevesinde kurulması amaçlanan Yugoslav federe devletinin temel olarak Hırvat devlet geleneği düşüncesine dayanması gerektiği Rački tarafından savunulmaktadır. Ortaçağ'daki Hırvat, Sırp ve Bulgar devletleri üzerinde çalışan Rački'ye göre sadece Slovenler geçmişte bir devlet kuramamışlardı. Rački Makedonları Bulgar olarak düşünmüştür. Bosnalı Müslümanları ise Güney Slavlar olarak kabul ederken onları Sırp ya da Hırvat saymamıştır.¹⁰ Hırvat Yugoslavizmi düşüncesinde Bulgarlar da Güney Slavlar olarak kabul edilmiştir. Ancak zamanla Yugoslav (*Güney Slavı*) kavramı ile Güney Slavlar (*Južni Slaveni*) kavramı arasında bir fark oluşmuştur. Sırp, Hırvatlar ve Slovenler Yugoslav olarak tanımlanmışlar, Bulgarlar ise Makedonya nedeniyle yapılan 1885 tarihli Sırp-Bulgar savaşı sonrasında *Yugoslav* (Güney Slavı) kavramının dışına çıkarılıp Güney Slavlardan (*Južni Slaveni*) sayılmışlardır. Sırpların, Hırvatların ve Slovenlerin birliği bu nedenle Yugoslav birliğidir.¹¹

9 Mirjana Gross, "Liberalizam i Klerikalizam u Hrvatskoj Povijesti (19. i Početak 20. Stoljeća)", **Naše Teme**, No:6-7, 1987, s. 848-852. [Mirjana Gross, "Liberalism and Clericalism in the Croatian History (19th and Early 20th Century)", **Our Themes**, n. 6-7, 1987, p. 848-852.]

10 Mirjana Gross, **Vijek i Djelovanje Franje Račkoga**, Zagreb 2004, s. 489-490. [Mirjana Gross, **The Life and Activities of Franjo Racki**, Zagreb 2004, p. 489-490.]

11 Fran Ilešić, "O Postanku Izraza 'Jugoslovenski' ", **Prilozi za Književnost, Jezik, Istoriju i Folklor**, no. 1-2, 1929, s. 162-163. [Fran Ilešić, "About the Genesis of Expression of Yugoslav", **Contributions to Literature, Language, History and Folklore**, n. 1-2, 1929, p. 162-163.]

Strossmayer ve Rački'nin Yugoslavizmi, Habsburg Monarşisi ikili bir siyasi yapıya dönüştürülünceye kadar monarşi sınırları içerisinde bir Yugoslav federe devletinin kurulması gerektiğine vurgu yaparken, 1867 yılında monarşinin ikili bir siyasi yapı kazanmasından sonra Sırbistan Prenslüğü ile birlikte ortak bir Yugoslavya devletinin kurulmasını hedeflemiştir. Strossmayer, 'Doğu Sorunu'nun çözümü konusunda Avusturya'ya büyük bir önem vermektedir. Avusturya'nın Balkanlara doğru yayılarak Bosna Hersek'i ele geçirmesi gerektiğini düşünen Strossmayer'e göre Avusturya'nın Balkanlarda Katolik Slavlara dayanarak güçlenmesi bölgede Rusya'nın yayılmasını da engelleyecektir. Ayrıca ona göre Hırvatlar geçmişte Osmanlıların durdurulmasında önemli bir rol oynamışlar ve bu nedenle güçsüz kalmışlardı. Strossmayer, Avusturya'nın Hırvatistan'ın birliğini sağlamasıyla Ortodoks Rusya'nın etkisinin sınırlandırılabilirliğini düşünüyordu. Bu nedenle Viyana yönetimi tarafından Osmanlılara karşı savunma amaçlı askeri bir bölge olarak kurulmuş olan Vojna Krajina bölgesi ile Bosna Hersek'in Hırvatistan'a dahil edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Strossmayer, 1860'dan 1866'ya kadar Habsburg Monarşisi'nde Slavların taleplerini dikkate alan federal bir düzenlemeye gideceği beklentisi içindeydi. Ancak 1866'da Avusturya'nın Prusya karşısında aldığı yenilgi sonrasında monarşinin Avusturya ve Macaristan arasında ikili bir biçimde yapılandırılacağı ortaya çıktı. Strossmayer'in Austroslavizm programı çerçevesindeki federalist beklentileri suya düşünce Sırbistan ile işbirliği yapılması gerektiği fikri güçlenmeye başladı. 1866'dan sonra Strossmayer Sırbistan ile birlikte Yugoslav devletinin kurulması düşüncesine ağırlık verdi. Belgrad'a gönderdiği temsilciler aracılığıyla Sırbistan Prensi Mihailo Obrenović'e destek verdiğini gösterdi.¹²

12 Demir, a.g.m., s. 226. XV. yüzyılda Osmanlı egemenliği altına girmiş olan Sırbistan ilk kez 1804 yılında Đorđe Petrović liderliğinde ayaklanmıştı. 1815'te Miloš Obrenović ikinci ayaklanmayı başlatmış ve Sırbistan ikinci ayaklanma sonucunda geniş bir otonomi elde etmişti. 1830 yılında İstanbul tarafından otonomiye sahip bir prenslik olarak tanınan Sırbistan, 1878 Berlin Kongresi sonrasında uluslararası alanda tanınan bir devlet oldu. 1882'de Prens Milan Obrenović, kral olarak ilan edilince Sırbistan Prenslüğü de Sırbistan Krallığı'na dönüştü. Sırbistan devleti yöneticileri, Sırbistan'ın özerklik elde ettiği 1830'dan tam bağımsızlığını kazandığı 1878'e kadar bütün Sırp'ların bir araya geleceği bir devlet kurabilmek için çalışmışlardı. Onlara göre özellikle Bosna-Hersek'in Osmanlı egemenliğinden

Strossmayer, Austroslavist çizgiden vazgeçmiş ve Sırbistan ile işbirliğine gidilmesi gerektiğini düşünmeye başlamıştı. Bu nedenle Sırbistan ve Hırvatistan arasında Bosna Hersek'teki Osmanlı egemenliğini sona erdirmek amacıyla ortak bir ayaklanmanın çıkarılması planı yapıldı. Ancak Sırbistan Prensi Bosna-Hersek'teki Osmanlı egemenliğinin sona erdirilmesi konusunda Macaristan Kontu Gyula Andrassy (1823-1890) ile anlaşınca Strossmayer ile yapılan ortak bir ayaklanma çıkarma planı suya düşmüş oldu. Sırbistan yönetimi Bosna-Hersek konusunda Strossmayer ile yapılacak ortak bir hareketin başarılı olması ihtimalini oldukça zayıf görüyordu.¹³ Yugoslavizm düşüncesinde Yugoslav devletinin kurulması için verilecek mücadele Güney Slavların ortak düşmanları olarak kabul edilen Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı harekete geçilmesi anlamına geliyordu. Monarşi içinde ya da dışında Yugoslavya'nın kurulması düşüncesi Yugoslavlar adına siyasi iktidar talep edilmesi anlamında Yugoslav milliyetçiliğinin varlığını da göstermekteydi.

XIX. Yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan İllirizm düşüncesi Hırvatistan'daki Horvat/Hırvat, Slavonyalı, Dalmaçyalı gibi bölgesel kimliklerin İllir adı altında birleştirilmesi yolunda önemli bir başarı sağlamıştı. Yugoslavizm düşüncesi ise dikkatini daha çok Hırvatistan'da yaşayan Sırlar üzerinde yoğunlaştırmıştı.¹⁴ Yugoslavizmin Sırlar üzerinde yoğunlaşmasının nedeni

kurtulması gerekliydi. 1844 yılında Sırbistan İçişleri Bakanı Ilija Garašanin (1812-1874) Sırları bir araya getirmeyi amaçlayan bir politika izlemiş ve bu politikasını "Načertanije" başlıklı bir metinde ortaya koymuştur. Büyük Sırbistan politikası olarak bilinen bu politika tarihte Sırların en geniş sınırlara sahip olduğu ortaçağ dönemi Sırp Dušan Çarlığı'nı (1346-1355) yeniden diriltmeyi hedeflemiştir.

13 Vasilije Krestić, **Srpsko-Hrvatski Odnosi i Jugoslovenska Ideja u Drugoj Polovini XIX. Veka**, Beograd 1988, s. 134-138. [Vasilije Krestić, **Serbian-Croatian Relations and Ideology of Yugoslavism in the Second Half of XIXth Century**, Belgrade 1988, p. 134-138.]

14 Jaroslav Šidak, "Hrvastko Pitanje u Habsburškoj Monarhiji", **Studije iz Hrvatske Povijesti XIX. Stoljeća, Institut za Hrvatsku Povijest**, Zagreb 1973, s. 4-5. [Jaroslav Šidak, "Croatian Question in the Habsburg Monarchy", **Studies on the History of Croatia in the XIXth Century**, Zagreb 1973, p. 4-5.] Osmanlı fetihleri sonucunda Balkanlardan kaçmak zorunda kalan Sırlar bir zamanların Üçlü Krallığı'na yerleşmeye başlamışlardı. Jaroslav Šidak'a göre Osmanlıların etkili

Hırvatistan’da Sırp milliyetçiliğinin etkili olmaya başlamasıydı. Hırvatistan’da Hırvatlar ve Sırlar arasında rekabet ve gerginlik 1860’lı yıllarda başlamış ve 1902 Eylül gösterileriyle son bulmuştur. Hırvat Yugoslavist *Narodna Stranka*’nın (Halk Partisi) yayın organı “*Obzor*” ile Hırvatistan’daki Sırp siyasi partisi *Srpska Samostalna Stranka*’nın (Sırp Bağımsız Partisi) yayın organı “*Srbobran*”da çıkan karşılıklı haberler ve yazılar zaman zaman gerilimi artırmaktaydı. *Srbobran*, Sırların Hırvat ulusu ile eşit bir biçimde tanınmasını istiyordu. Hırvatistan’daki Sırp milliyetçiler ise Sırların Hırvatlar ile birlikte egemenliğe sahip olmasını ve Macaristan’ın bunu tanımasını talep ediyorlardı. Hırvatistan’da *Srpska Samostalna Stranka*’nın yayın organı *Srbobran* Sırp milliyetçi programı çerçevesinde yayınlarını sürdürmekteydi. *Srbobran* 1884’te Zagreb’te Pavle Jovanović tarafından çıkarılmaya başlanmış ve yayınlarını Voyvodina’da Jaše Tomić tarafından çıkarılan “*Zastava*” ile birlikte paralel düzeyde sürdürmüştü. *Obzor* ve *Srbobran* arasında Hırvatistan’da Sırların yoğun olarak yaşadığı Srijem bölgesinin kime ait olduğu konusu tartışmalı bir konuydu. Hırvat ve Sırp ulusal ideolojileri arasında rekabet alanlarından biri de Bosna Hersek’in kime ait olduğu sorunuydu. 1878’de Bosna Hersek’in Avusturya-Macaristan tarafından ilhakı Bosna Hersek’in kime ait olduğu tartışmasını hararetlendirmişti. Sırbistan, Bosna Hersek’i Sırp devletinin bir parçası olarak görürken Hırvatistan Bosna Hersek’in kendisine verileceği beklentisi içindeydi. *Narodna Stranka*’nın yayın organı *Obzor* Hırvat-Sırp dayanışmasını vurgularken, Yugoslavizm düşüncesiyle, Sırları Yugoslav adı altında birleşmeye çağırıyordu. *Obzor*’a göre Hırvatlar ve Sırlar arasındaki tartışmalı konuların çözümü ancak Yugoslavizm düşüncesiyle çözülebilirdi.¹⁵

olduğu XVI. ve XVII. yüzyılda Hırvatistan topraklarının etnik yapısı büyük bir değişime uğradı. Šidak’ın verdiği bilgilere göre Banovina Hırvatistan’ında konuşulan dile göre yapılan ilk sayımda, Banovina Hırvatistan’ı ve Slavonya’da yaşayan Sırların oranı ¼ iken, Dalmaçya’da bu oran % 10 civarındaydı. 1880’de % 64.18 olan Hırvatların oranı 1910 yılında % 62.5’e düşmüştür. Hırvatistan topraklarında yaşayan Hırvatlarının oranının 1910’daki sayımda düşüş göstermesinin en önemli nedeni Almanların ve Macarların Hırvatistan topraklarına gerçekleştirdikleri kitlesel göçlerdir.

15 Natalija Rumenjak, “Nacionalna Ideologija Listova Obzor i Srbobran (1901-1902. Godine)”, *Povijesni Prilozi*, No:14, 1995, s. 209-212. [Natalija Rumenjak,

Hırvat Yugoslavizmi Hırvatistan'ın birliğini sağlayabilmek için Hırvatistan'da güçlenen Sırp milliyetçiliğiyle rekabet etmek zorundaydı. Rekabet edebilmek için Hırvatların ve Sırp'ların aynı etnik kökenden geldikleri ve aynı dili konuştukları düşüncesini yayması gerekiyordu. Hırvat Yugoslavizmi ancak bu şekilde Sırp ulusçuluğunun Sırp yapmayı hedeflediği insanları Yugoslav'a dönüştürüp onların Sırp olmalarını engelleyebilirdi. Vojna Krajina bölgesindeki Sırp'ların Hırvatistan'ı meşru kabul etmeleri Yugoslavizmle sağlanabilirdi. Bu nedenle Yugoslavizm Hırvatistan'da Hırvat ulusal entegrasyonunu sağlamaya çalışan bir ideoloji olarak kabul edilebilir.

Josip Juraj Strossmayer ve Franjo Rački'nin Yugoslavlık düşüncesinde Hıristiyanlık biçimlendirici bir etkiye sahiptir. Strossmayer, Papa'nın önderliğinde Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesi gerektiğini düşünüyordu. Ona göre, Güney Slavlar kiliselerin birleşmesinden sonra bir araya gelebilirlerdi.¹⁶ Liberal Katolik olan Strossmayer, Hıristiyan kiliselerinin birleşmesi durumunda ayinlerin Slav dilinde yapılmasını istiyordu.¹⁷ İllirizm Hareketi döneminden itibaren Liberal Katolisizm düşüncesi Hırvatistan'da etkili olmaya başlamıştı. 1830'larda Batı Avrupa'da Katolik Kilisesi'nde başlayan bir hareket olarak Liberal Katolisizm dinin ve bilimin birbirlerine karşıt olmadıklarını ve her ikisinin de Tanrı'dan kaynaklandığını savunan bir akımdı.¹⁸ Rački, Aydınlanmanın ve modern eğitimin Ortaçağ'da oluşan Latin-Roma ve Helen-Doğu ayrımını ortadan kaldırmaya başladığını düşünmekteydi.¹⁹ Hıristiyan kiliselerini birleştirecek kilisenin Katolik Kilisesi

"National Ideologies of Obzor and Srbobran Magazines (in the years of 1901-1902)", **Historical Contributions**, n. 14, 1995, p. 209-212.]

16 Gross, **a.g.e.**, s. 500.

17 Gross, **a.g.e.**, s. 39.

18 Franjo Emanuel Hoško, "Liberalni Katolicizam Kao Sastojnica Ideologije Ilirizma", **Croatica Christiana Periodica**, n. 28, 1991, s. 44-45. [Franjo Emanuel Hoško, "Liberal Catholicism as a Component of Ideology of Illyrism", **Croatica Christiana Periodica**, N:28, 1991, p. 44-45.]

19 Tomislav Markus, "Franjo Rački o Jugoslavenskoj Akademiji Znanosti i Umjetnosti, Časopis za Suvremenu Povijest, n. 2, 1995, s. 274. [Tomislav Markus, "Franjo Racki About the Yugoslav Academy of Sciences and Arts", **Journal of Contemporary History**, n. 2, 1995, p. 274.]

olması gerektiğini düşünen Strossmayer, Papanın yanılmazlığı düşüncesine karşıydı. I. Vatikan Konsülü'nde (1869-1870) Papanın yanılmazlığı düşüncesinin Hıristiyan kiliselerinin birleşmesi önünde engel oluşturduğunu belirtmişti. Protestan Kilisesini de birleşme içinde düşünen Strossmayer için öncelikle Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesi önemliydi.²⁰ Strossmayer, kilisenin devletten ayrı bir yapısı olması gerektiğini belirtirken Ortodoks kiliselerinin devlete bağlılıklarının Hıristiyan kiliselerinin birleşiminde engel teşkil ettiğini düşünüyordu. Strossmayer ve Rački, insan ve toplum hayatının her alanda kilise tarafından düzenlemesine karşıydılar. Bu noktada onların kilisenin her alanda yetkin olmasını isteyen Klerikalizm düşüncesinden uzak olduklarını belirtmek gerekir.²¹

Slav Azizler olarak kabul edilen Kiril ve Metod'a²² hayranlık duyan

20 Vladimir Koščak, "Uloga Prosvjete i Kulture u Javnoj Djelatnosti Josipa Jurja Strossmayera", **Dubrovnik**, No:1-2, 1990, s. 37-38. [Vladimir Koščak, "The Role of Josip Juraj Strossmayer in Education and Culture in the Public Service", **Dubrovnik**, n. 1-2, 1990, p. 37-38.]

21 Juraj Mirko Mataušić, "Odnos Katoličke Crkve Prema Novijim Idejnim Strujanjima u Hrvatskim Zemljama 1848-1900", **Bogoslovska Smotra**, n. 1-2, 1985, s. 202-203. [Juraj Mirko Mataušić, "The Relationship between the Catholic Church and the New Ideological Currents in the Croatian Lands 1848-1900", **Theological Review**, n. 1-2, 1985, p. 202-203.]

22 Peter Čornej, Jiří Pokorný, **A Brief History of Czech Lands to 2000**, (çev. Anna Bryson), Prague 2000, s. 6-7. Kiril ve Metod, Selanik'te dünyaya gelmiş iki Hıristiyan din adamıydı. Slav Apostoller olarak bilinen Kiril ve Metod kardeşler, çocukluklarını Slavların da yaşadığı Selanik'te geçirmişlerdir. Felsefe ve teoloji eğitimi almalarının ardından Kiril, İstanbul Ayasofya Kilisesi'nde kütüphaneci olarak çalışmaya başlamış, Metod ise Doğu Makedonya'da din adamı olarak görev yapmıştır. Kiril ve Metod, Bizans Devleti tarafından Slavlara Hıristiyanlığı yaymaları için görevlendirilmişlerdir. Selanik'teyken Güney Slav lehçesine göre düzenledikleri **Glagoljica** alfabesiyle misyonerlik faaliyetlerini sürdürmeye başladılar. 863-864 yılında Moravya'ya giden Metod, Moravya'da İncil'i Slav diline çevirdi. Ancak onun ölümünden sonra Moravya'da ayinlerin Slav dilinde yapılması yasaklandı. Buna rağmen Metod'un izleyicileri Bulgaristan, Makedonya, Güney Sırbistan (Raška) ve Güney Hırvatistan'a giderek Slav dilinde İncil'i yaydılar. Kiril ve Metod, Slavlara Hıristiyanlığı Slav diliyle yaymışlardı. Bu nedenle Slavlar açısından Kiril ve Metod önemlidir. Onların oluşturdukları ilk Slav alfabesi belirttiğimiz gibi Glagoljica'dır. Bu alfabe IX. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Hırvatistan'daki kiliselerde kullanılmıştır. Alfabenin Glagoljica adını taşımasının

Strossmayer ve Rački'yi Dalmaçyalı hümanistler Vinko Pribojević ve Mavro Orbini'in düşünceleriyle Pankroatist Pavlo Vitezović ve İlirist Gaj'ın düşünceleri büyük ölçüde etkilemiştir.²³ Papa XIII. Leo (1878-1903) 30 Eylül 1880'de yayınladığı “*Grande Munus*” adlı yönergesiyle Kiril ve Metod'u Katolik Kilisesi'nin azizleri olarak ilan etti. Strossmayer ve Rački, Vatikan'ın bu yönergeyle Batı ve Doğu Kiliselerinin birleşimini kolaylaştırmayı amaçladığını düşünüyorlardı. Strossmayer, Papa'nın yönergesiyle Güney Slavların ve diğer Slavların birleşebileceklerini düşünüyordu. Ancak Papa'nın kilisede ayınlerin Slav dilinde yapılmasını yasaklaması Strossmayer'de hayalkırlığı yaratmıştır.²⁴ Herder'in, Slavları Batı'yı ve onun ruhunu yeniden canlandıracak olan ulus olarak görmesi düşüncesinden de etkilenmiş olan Yugoslavistler Slavların insanlık tarihinde önemli bir rol oynayacaklarına inanıyorlardı.²⁵

nedeni, eski Slav dilinde (staroslavenski) **glagoljati** (govoriti) kelimesinin konuşma anlamına gelmesiydi. Glagoljica alfabesinin daha sonra Bulgar ve Hırvat olmak üzere iki versiyonu ortaya çıkmıştır. Kiril'in öğrencileri, X. yüzyılda Glagoljica'nın Bulgar versiyonundan Kiril alfabesini oluşturmuşlardır. Dolayısıyla bugün Kiril alfabesi olarak bilinen alfabe Aziz Kiril'in çalışmaları sonucu oluşturulmuş değildir. Bulgarlar tarafından Glagoljica'dan türetilen Kiril alfabesi, Yunan alfabesinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. XII. yüzyılda Kiril alfabesi, Batı ve Güney Balkanlarda Kiril ve Metod'un oluşturduğu Glagoljica alfabesinin yerini almıştır. Ancak belirttiğimiz gibi Kiril ve Metod'un oluşturduğu ilk alfabe olan Glagoljica alfabesi Hırvatistan'da XIX. yüzyıla kadar kiliselerde kullanılmıştır. Bu nedenle Slav Apostoller olan Kiril ve Metod kardeşler Hırvatistan'da önemli bir kült haline gelmişlerdir.

23 Demir, “a.g.m.”, s. 219-220. Erken dönem Hırvat siyasal düşüncesinde Slavlık, İlirlik ve Hırvatlık arasında bağlantılar kurulmuştur. Dominiken rahip Vinko Pribojević 1525 yılında Hvar adasındaki Aziz Marko Kilisesi'nde yaptığı “Kutsal Slavların Kökeni” başlıklı konuşmasında Slavların antik İlirlerin soyundan geldiğini belirterek Slavlık ve İlirlik arasında bağlantı kurmuştur. Pribojević ayrıca Hırvatlığı İlirlik ile birlikte değerlendirmiştir. Pribojević'in Slavlık/İlirlik ve Hırvatlık arasında kurduğu bağlantı tarihçi Mavro Orbini 1601'de yazdığı “Slav Krallığı” adlı çalışmasında geliştirmiş ve İlirlerin sıradan Slavlar değil soylu Slavlar olduğunu düşünmüştür. Pribojević ve Orbini'nin düşünceleri Pavlo Ritter Vitezović tarafından ele alınmış ve Vitezović tüm İlirlerin aslında Hırvat olduklarını düşünerek Pankroatizm düşüncesinin temelini oluşturmuştur.

24 Gross, **a.g.e.**, s. 21.

25 Demir, a.g.m., s. 228. Herder, Slavları barışsever, çalışkan, alçakgönüllü ve müziği seven insanlar olarak tanımlamıştır. Herder'e göre Almanlar şimdinin, Slavlar ise geleceğin ulusudurlar ve bu nedenle Avrupa'nın geleceğinde söz sahibi olacaklardır.

Dil alanındaki görüşleri önce İlistler ardından da Yugoslavistler üzerinde etkili olan Herder bu dönemde de dil alanında yapılan çalışmalar üzerinde etkili olmuştur.²⁶ Stokavca lehçesinden dolayı Hırvat-Sırp dilinin aynılığından hareket edilerek ortak bir edebiyat dilinin ve kültürün oluşturulması yönündeki çalışmalar Strossmayer ve Rački tarafından başlatılmıştı.²⁷ Bu amaçla 1867'de Zagreb'te kurulan *Yugoslav Bilimler ve Sanatlar Akademisi (Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti – JAZU)* Güney Slavların kültürel alanda ilerlemesini sağlamayı ilke edinerek, onları bu alanda ilerlemiş oldukları kabul edilen Almanların ve İtalyanların düzeyine ulaştırmayı hedeflemekteydi. Strossmayer, akademinin merkezinin Zagreb olması gerektiğini düşünmüştü çünkü Banovina Hırvatistan'ı ve onun merkezi olan Zagreb görece bir özerkliğe sahipti. Sırbistan ve Karadağ ise bu dönemde bir akademinin kurulabilmesi için kültürel açıdan henüz yeterince gelişmemişlerdi. Dolayısıyla Strossmayer'e göre Yugoslavların birleşmesi için merkez sadece Zagreb olabilirdi. Bu akademi küçük Güney Slav uluslarının gelişmiş uluslar tarafından asimile edilmesini engelleyecekti.²⁸ Yugoslavizm düşüncesiyle uygun bir biçimde akademinin Hırvat adı yerine Yugoslav adını almasına karar verilmişti. Rački, Güney Slavların bilimde ilerlemesini arzuluyordu. Tarih ve filoloji onun için önemli disiplinlerdi. Rački'ye göre tarihi eleştirel biçimde okuyarak ve tarih biliminin metodlarını kullanarak Slavlık düşüncesinin canlandırılması mümkün olabilirdi. Yapılacak bilimsel araştırmalar sayesinde Hırvatların ve Sırpaların birliği kanıtlanabilirdi. Hırvatistan'ın bilimde ilerlemesi bölgesel kimliklerin ortadan kalkmasını da sağlayacaktı.²⁹ Rački, Avrupa'nın başarısının Hıristiyanlıktan kaynaklandığını düşünürken bilimin önemli bir

Herder'in Slavlar hakkındaki bu düşünceleri Slav entelektüelleri oldukça etkilemiştir. 26 Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları**, İstanbul 1999, s. 34. Herder, ortak bir dili konuşan insanların zamanla ulusun ilk aşamasını oluşturduklarını belirtmiştir. Aynı dili konuşanların kendilerine ait bir düşünme tarzı oluşmaktadır. Ancak dille birlikte gelenek ve törenler de topluluğun kendini ifade türlerindedir. Bu şekilde Herder Alman romantik düşüncesi içinde yer alarak, ulusun ilk aşamasının ortak bir dil olduğunu belirtmiş ve Herder'in bu düşüncesi ulusçu hareketleri etkilemiştir.

27 Gross, a.g.e., s. 494-495.

28 Koščak, a.g.m., s. 48-49.

29 Markus, a.g.m., s. 270.

güç olduğunu ve ulusal zenginliğin bilim sayesinde arttığını belirtiyordu. Ona göre bilimlerdeki ilerlemelerden Habsburg Monarşisi'nde yaşayan küçük Slav ulusları yararlanmalıydılar.³⁰ Bu nedenle Yugoslav Bilimler ve Sanatlar Akademisi ilerlemeyi sağlayacak bir kurum olarak düşünülmekteydi.

Hırvat-Sırp dilinin aynılığına rağmen Sloven dilinin farklılığı Yugoslav birliğinin önünde engel olarak görülüyordu. Bu nedenle Yugoslavistler Slovenlerin stokavca lehçesini kendi edebiyat dilleri olarak kabul etmek zorunda olduklarını düşünüyorlardı. Onlara göre Bulgarlar da Hırvat-Sırp stokavca lehçesine yakınlaşmalıydılar. Yugoslavlık düşüncesinde Sırp, Hırvat, Sloven ve Bulgar adlarının korunması önemliydi. Strossmayer ve Rački'nin Yugoslavizmde Bulgarlara özel bir önem verilmektedir. Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesini isteyen Strossmayer bazı Bulgarların Katolikliğe geçmesinden dolayı oldukça heyecanlanmıştı. Ortodoks Bulgarların Katolikliğe geçiyor olması onun kiliselerin birleşmesi konusundaki ümidini arttırmıştı. Sırp'ların da kiliselerin birleşimi düşüncesine yakınlaşabileceklerini umuyordu. Strossmayer 1861'in Paskalyasında İstanbul'daki Katolik Bulgarlara hitaben bir mektup yazmıştır. Mektubunda onların hareketini dikkatle izlediğini kiliselerin ve Güney Slavların birleşimi konusunda daha çok ümitlendiğini bildirmiştir. Strossmayer ayrıca 4 Bulgar öğrencinin yıllık masraflarını karşılayarak onların Hırvatistan'daki Katolik Okula devam etmelerini sağlamıştır. Strossmayer, Dimitrija ve Konstantin Miladinov kardeşlerin "*Bulgar Halk Şarkıları*"nı derledikleri kitabı Kiril alfabesiyle çıkarmalarına yardımcı olmuştur. Hırvatistan'da basılan kitap 550 sayfadan oluşmakta ve 660 Bulgar Halk Şarkısını içinde barındırmaktadır. Ayrıca kitap Strossmayer'e adanmıştı. Ante Kadić'e göre basılan bu kitap temelinde sadece Bulgar edebiyatı değil aynı zamanda Makedon edebiyatı da gelişmişti. Konstantin Miladinov kitabın basımı için 1861'de Zagreb'e gelmişti. 1874'de kurulan Zagreb Üniversitesi'ne önemli sayıda Bulgar öğrenci öğrenim için geliyordu. Strossmayer, Bulgarların sadece Osmanlı baskısı altında olmadıklarını aynı zamanda Fener Rum Kilisesi'nin baskısıyla da karşı karşıya kaldıklarını düşünüyordu. Ona göre Fener Rum Kilisesi Bulgarların kültürel gelişimini engelliyordu. Dimitrija Miladinov ve

30 Markus, a.g.m., s. 273.

Konstantin Miladinov Yunanlılar tarafından Rus propagandası yaptıkları gerekçesiyle İstanbul Sarayı’na şikayet edilince iki kardeş İstanbul’da tutuklandı. Miladinovların tutuklandığını öğrenen Strossmayer, Avusturya Dışişleri Bakanı Johann Rechberg’e kardeşlerin serbest bırakılabilmesi için bir mektup yazar. Rechberg, Avusturya’nın İstanbul Büyükelçisi Prokesch-Osten’e durumu bildirir. Ancak Miladinov Kardeşler ölmüşlerdi. Strossmayer, Bulgarların Kiril ve Metod’un anısına sahip çıktıklarını belirtirken Yugoslav Bilimler ve Sanatlar Akademisi’nin kapısının onlara daima açık olacağını vurgulamıştır.³¹ Strossmayer ayrıca kiliselerin birleşimi konusunda kendisiyle benzer düşünceleri paylaşan Rus filozof ve teolog Vladimir Sergejeviç Solovjev ile görüşmüştür. Hıristiyan kiliselerinin birleşmesi gerektiğini düşünen Solovjev Rusya’da ki Slavseverlerle tartışma halindedir. Özellikle onların şovenist tutumundan rahatsızdır. Strossmayer ayrıca Prenses Elizabeta Trubecka ile yazışmaktadır. Trubecka, Rus Çaricesi Marija Sergejevna’ya yakın birisiydi. Strossmayer ve Trubecka arasındaki yazışmaların konusu dönemin Avrupa siyasal hayatı gelişmeleri üzerinedir.³²

Strossmayer ve Rački Yugoslavizmde Yugoslavya’nın kurulması yolunda birkaç aşamanın geçilmesi gerekmektedir. Önce Hırvatistan’da Hırvatların ve Sırların kültürel birliği sağlanmalı ardından Almanlara ve Macarlara karşı verilecek mücadeleyle Hırvatistan topraklarının birliği gerçekleştirilmeliydi. Hırvat-Sırp birliğinin Hırvat devlet geleneği çerçevesinde sağlanması önemliydi. Habsburg Monarşisi’nde Yugoslav federe yönetiminin kurulmasından sonra Sırbistan ve Bulgaristan’ın da katılacağı bir Yugoslavya’nın kurulması aşamasına daha sonra geçilebilirdi. Hırvat Yugoslavizmi Sırların Hırvat devlet geleneği düşüncesini tanımasını istiyordu. İllirizm’in dil alanındaki çalışmalar yoluyla Hırvatistan’da yaşayanları İllir adı altında birleştirmeye çalışmasının ardından Strossmayer ve Rački’nin Yugoslavizmi kiliselerin birliği düşüncesini savunarak Katolik Hırvatları ve Ortodoks Sırları bu

31 Ante Kadić, “Strossmayer i Bugari”, **Hrvatska Revija**, n. 4, 1970, s. 1-10. [Ante Kadić, “Strossmayer and Bulgarians”, **Croatian Review**, n. 4, 1970, p. 1-10.]

32 Ivan Očak, **Hrvatsko-Ruske Veze**, Zagreb 1993, s. 70-75. [Ivan Očak, **Croatian-Russian Connections**, Zagreb 1993, p. 70-75.]

doğrultuda birleştirmek istiyordu. Yugoslav Bilimler ve Sanatlar Akademisi de kültürel alanda Hırvatları ve Sırpı birleştirmeyi hedefliyordu. Yugoslav ulusunun aynı dili konuşan ve kiliselerin birliği yoluyla aynı dine inanan bir ulus olması isteniyordu. Hırvatistan'da Sırp politik ulusunun tanınip tanınmayacağı önemli bir tartışma konusuydu çünkü Sırp da Hırvatlar gibi egemenlik talep etmeye başlamışlardı ve Hırvatistan'ı Sırpın ve Hırvatların birlikte egemen oldukları bir devlet olarak görüyorlardı. Hırvat Yugoslavizmi Sırpı ve Hırvatları Yugoslav olarak tanımlarken tanımlamanın politik sınırlarını öncelikle Hırvatistan coğrafyası içinde çizmektedir. Bu noktada da Hırvat devlet geleneği düşüncesine bağlanmaktadır.³³ Hırvat Yugoslavizmi, Austroslavist programdan da etkilenecek Hırvatların, Slovenlerin ve Vojvodina Sırpınının monarşide bir araya geleceği Yugoslav federe yönetiminin kurulmasını amaçlıyordu.³⁴

1.2. Antre Starčević ve Eugen Kvaternik'in Pravaš Düşüncesi

Ante Starčević (1823-1896) ve Eugen Kvaternik (1825-1871), 1861'de *Stranka Prava*'yı (Haklar Partisi) kurarak Hırvat milliyetçi ideolojisine siyasi parti düzeyinde yön vermişlerdir.³⁵ Partinin adı "*Prava*" sözcüğünden geliyor ve bu *hak* anlamına gelen bir sözcük. Bu ideolojiyi benimseyenlere Prava kelimesinden yola çıkılarak *Pravaši* (Pravaşlar) denilmiştir. Pravaşlar açısından Bağımsız Hırvat Devleti idealini gerçekleştirmek önemliydi.³⁶ Fransız Devrimi'nden etkilenen Starčević Hırvat ulusunun egemenliğine kendi devletini kurarak sahip olabileceğini düşünüyordu.³⁷ Starčević, geçmişte

33 Rumenjak, a.g.m., s. 209.

34 Dragomir Džoić, "Austroslavizam, Federalizam, Jugoslavizam Biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Narodne Stranke", **Pravni Vjesnik**, n. 3-4, 1999, s. 414-415. [Dragomir Džoić, "Austroslavism, Federalism, Yugoslavism of Bishop Josip Juraj Strossmayer and People's Party", **Journal of Law**, n. 3-4, 1999, p. 414-415.]

35 Hrvoje Matković, **Povijest Jugoslavije**, Zagreb 1998, s. 26. [Hrvoje Matković, **History of Yugoslavia**, Zagreb 1998, p. 26.]

36 Boris Kandare, "Hrvatsko Državno Pravo u Konceptijama Ante Starčevića", Der. Slavko Mihalić, **Forum**, n. 5-6, Svibanj-Lipanj 1996, s. 475. [Boris Kandare, "Croatian State Right in the Conception of Ante Starcevic", Edt: Slavko Mihalić, **Forum**, n. 5-6, May-June 1996, p. 475.]

37 Mirjana Gross, "Starčević i Kvaternik – Spoznaje i Nadahnuća", **Politička Misao**,

yapılmış sözleşmeler nedeniyle Habsburgların aynı zamanda Hırvat kralları olduklarını belirtirken Hırvat politik ulusunun ya da Hırvat soylularının bunun böyle olmasına 1527’de karar verdiğini vurgulamıştır. Habsburglar, Hırvat devletini koruyacaklarına ve güçlendireceklerine dair Hırvat soylularına söz vermişlerdi. Starčević, Habsburglar ve Hırvat soyluları arasında yapılan sözleşmeyi Habsburgların zamanla ihlal ettiklerini ve bu nedenle sözleşmenin bozulduğunu belirtmiştir.³⁸ Pravaşlık düşüncesi Habsburglarla sözleşme yapan Hırvat krallarının Hırvat ulusu adına hareket ettiğini düşünmüştür. Hırvat krallarına, Habsburglarla sözleşme yapma yetkisi veren Hırvat ulusunun kendisidir. Daha önceki dönemde ortaya çıkan Kroatizm düşüncesinde ise o henüz Hırvat ulusu düşünemediği için Hırvat ulusunun değil sadece Hırvat krallarının Habsburglarla sözleşme yaptığı düşüncesinden hareket edilebilmiştir. Starčević ve Kvaternik önce İlizizm düşüncesini benimsemişlerdi. 1850’lerde Starčević İlizizmden koparken, Kvaternik Slavlık düşüncesinden kolaylıkla kopamamıştı. Buna rağmen Kvaternik Pravaş ideolojisini formüleştiren kişiydi. 1859’da Fransızca yazdığı kitapta Avrupa’yı Hırvatların ulusal ayrıcalığını tanımaya çağırmış ve Bağımsız Hırvat Devleti’nin kurulması gerektiğini bildirmişti.³⁹ *Stranka Prava* (Haklar Partisi) Hırvat devlet geleneği düşüncesini Hırvat ulusunun yok olmasını engellemek ve Hıvatların düşmanlarına karşı mücadele etmek için kullanıyordu. Starčević, Yugoslavistlerin Austroslavizm çerçevesinde şekillenmiş düşüncelerine karşıydı. Ona göre, Yugoslavistler monarşinin federalist bir biçimde düzenlenmesini başka güçlere bağlamışlardı. Monarşinin yıkılması gerektiğini düşünen Starčević Hırvat ulusunun kendi egemenliğini başka güçlerin yardımı olmadan elde etmesi gerektiğini düşünüyordu. Sırların varlığını tanımayan Pravaşlar; Bulgarlar dışında kalan Güney Slavların gerçekte Hırvat olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle onlar her türlü Slavlık düşüncesine karşıydılar. Sırp Ortodoks Kilisesi’ni bir tehdit olarak gören Starčević Sırplaştırma ya da Ruslaştırma gibi Slav adı altında

No:1, 2000, s. 4. [Mirjana Gross, “Starcevic and Kvaternik – Knowledge and Inspirations”, **Political Thought**, N:1, 2000, p. 4.]

38 Kandare, a.g.m., s. 474.

39 Mirjana Gross, **Izorno Pravaštvo**, Zagreb 2000, s. 65-66. [Mirjana Gross, **Origin of the Party of Rights**, Zagreb 2000, p. 65-66.]

yapılan çalışmalara karşı çıkıyordu. Starčević ve Kvaternik, Hırvat Ortodoks Kilisesi'nin kurulması için de çalışmaktaydılar. Rus karşıtı olan Starčević'e göre despot Rusya Polonya'yı işgal ederek Avrupa'da büyük bir tehlike yaratmaktaydı. Slovenleri *Dağlı Hırvatlar* olarak tanımlayan Starčević Slav adının Yugoslavistlerin belirttiği gibi *Slava* (Kutlama) sözcüğünden gelmediğini aksine "*Sclavus-Rob*" (Esir) sözcüğünden geldiğini düşünüyordu. Bu nedenle Sırp adını "*Servus*" yani hizmetçi ve köle anlamındaki sözcikle birlikte düşünerek Slavlığı ve Sırlığı kölelikle özdeşleştiriyordu. Bir taraftan Sırp ulusunun varolmadığını öne süren diğer taraftan da Hırvat adının büyüklüğü karşısında Sırp adının küçülmeye mahkum olduğunu belirten Starčević, *Slavo-Serbi* kavramını kullanarak Sırları köle olarak tanımlamaktaydı. Ortaçağ'daki Sırp devletini de Hırvat devleti olarak kabul eden Starčević Sırların bir gün mutlaka Hırvat olacaklarını düşünüyordu. Starčević, Yugoslavistleri Avusturya ve Rusya despotizminin aracı olarak görmekteydi. Özellikle Strossmayer'in kendisine ve partisine karşıydı.⁴⁰ Starčević, İslam'ı Hıristiyanlık kadar önemli sayarken Bosna Hersek'te Hırvat devlet geleneği düşüncesini Bosnalı Müslüman soyluların üzerinden aramaktaydı. Ona göre Bosnalı Müslümanlar yönetebilmek ve iktidar sahibi olabilmek için din değiştirmişlerdi. Bu nedenle onlar Hırvat ulusunun temsilcilerindendi.⁴¹ Pravaşların parası "*Bog i Hrvati*" (Tanrı ve Hırvatlar) idi.⁴² Bağımsız Hırvat devleti düşüncesinden yola çıkan Kvaternik taraftarlarıyla birlikte 1871'de Rakovica'da silahlı bir ayaklanma başlatmıştır. Ancak ayaklanma bastırılmış ve Kvaternik öldürülmüştür. Pravaşlara göre Hırvat ulusunun ruhu yaşadığı sürece bağımsız Hırvat devleti de var olacaktı.⁴³ Demokratik burjuvazinin ve ilerlemecilerin benimsediği Yugoslavizm daha fazla demokratikleşmiş ve ayrıca köylü

40 Kandare, a.g.m., s. 475.

41 Mirjana Gross, "Nacionalno-Integracijske Ideologije od Ilirizma do Stvaranje Jugoslavije", **Društveni Razvoj u Hrvatskoj od 16. do Početka 20. Stoljeća**, Zagreb 1981, s. 295. [Mirjana Gross, "National-Integration Ideologies in Croatia from the End of Illyrism to the Creation of Yugoslavia", **Social Development in Croatia from 16th to the Early of 20th Centuries**, Zagreb 1981, p. 295.]

42 Gross, a.g.m., s. 295.

43 Dragutin Pavličević, **Povijest Hrvatske**, Zagreb 2002, s. 277-278. [Dragutin Pavličević, **History of Croatia**, Zagreb 2002, p. 277-278.]

ve sosyal demokrat hareketler tarafından da benimsenmeye başlamıştı. Pravaş ideolojisi benimseyen küçük burjuvazi ise Yugoslavizm düşüncesine karşıydı.⁴⁴ Pravaşlık, yayılma konusunda 1880'lere kadar Yugoslavizmin gerisinde kalmıştı ve ancak 1890'lardan sonra büyük burjuvazi tarafından da benimsenmeye başladı. Bu noktadan sonra Yugoslavizm ve Pravaşlık arasında bir kesişme ve yaklaşma başlayabildi.

1860'dan sonra Yugoslavistler ve Pravaşlar, Hırvat ulusal entegrasyonunu sağlamak için rekabet etmeye başlamışlardı. Strossmayer ve Rački, mücadelelerini siyasal alanda da verdiler. 1848 öncesinde kurulmuş olan *Narodna Stranka* (Halk Partisi) yeniden canlandırıldı. Parti, Hırvatistan meclisinde Yugoslavist program çerçevesinde faaliyet gösterirken Hırvatistan'ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ikili yapısı içinde özerkliğe sahip olabilmesi için mücadele ediyordu. *Narodna Stranka*, Hırvatistan'ı egemenlik ilişkisi bakımından Macaristan'a bağlayan 1868 tarihli anlaşmanın revize edilmesinde başarısız olunca Hırvat devlet geleneği düşüncesini savunan grup partiden ayrıldı. *Narodna Stranka*'daki ayrılıklardan sonra Yugoslavistler 1880'de *Neodvisna Narodna Stranka*'yı (Bağımsız Halk Partisi) kurdular. Partinin çıkardığı yayın organı *Obzor*'dan ötürü de Yugoslavistlerin bu liberal-demokratik kanadına *Obzoraši* (Obzorcular) denilmiştir.⁴⁵ Pravaşlar, monarşinin yıkılmasında rol oynayabileceğini düşündükleri Fransa'nın 1870'de Prusya tarafından yenilgiye uğratılması ve Birleşik Almanya'nın kurulması üzerine bu konudaki düşüncelerini değiştirdiler.⁴⁶ Fransa'dan yana ümidin kaybedilmesiyle birlikte ümidi daha önce despotik olarak tanımladıkları Rusya'da görmeye başladılar. Buna bağlı olarak Rusya'ya ve Sırlara karşı bakışta bir değişim başlamıştı. Pravaşların lideri Ante Stračević Rusya'daki Slavseverlerle mektuplaşarak onlara Hırvatistan'ın içinde bulunduğu durumdan bahsediyordu.⁴⁷ Pravaşların Strossmayer'e ve *Narodna Stranka*'ya karşı tutumu da değişmekteydi. Strossmayer ile bir yaklaşma kaçınılmaz olmuştu. Pravaş ideolojisindeki

44 Gross, a.g.m., s. 284-285.

45 Džoić, a.g.m., s. 410.

46 Gross, a.g.m., s. 296.

47 Gross, a.g.e., s. 539-540.

Slav karşıtı tutum sürdürülemezdi. 1878’de bağımsız Sırbistan Prenslığı’nin kurulmasıyla birlikte Pravaşların Sırp adını yok saymaya devam etmeleri de anlamsız görünüyordu. Bu noktada Sırp ulusunun varlığının reddi ve Sırpaların aslında Hırvat oldukları düşüncesi artık Pravaşlar tarafından savunulamazdı. 1893 yılında Starčević ve Strossmayer barışması gerçekleşti. Bu gelişmelerin sonucunda Pravaşlar içinde bir grup Yugoslavist ideolojiye yakınlaşmaya başlayınca *Stranka Prava* (Haklar Partisi) içinde de kopmalar yaşandı. Sırp varlığını tanımaya ve Yugoslavizmle yakınlaşmaya başlayan Pravaşlar Habsburg Monarşisi dışında bağımsız bir Hırvatistan’ın Sırbistan Prenslığı ile kurulabileceği fikrine ulaşarak bu düşünce üzerinden Yugoslavistlerle birleştiler. Yugoslavistlerle yakınlaşan Pravaşlara *Domovinaşi* (Vatanseverler) denilmiştir. Her iki ideolojide Sırbistan ile kurulacak Yugoslavya’da Hırvat devlet geleneğinin korunması önemli bir yer tutarken Pravaşlarda Hırvat devlet geleneği düşüncesi olmazsa olmaz bir koşul olarak varlığını sürdürdü. 1880’ler bu açıdan Yugoslav ve Pravaş ideolojilerinin yakınlaşmaya başladığı bir dönem oldu.

1.3. 1890’dan 1903’e Yugoslavizm ve Pravaşlığın Değişimi

1873-1880 yılları arasında Ban Ivan Mazuranić Hırvatistan’da modernleşme reformlarını gerçekleştirmiştir. 1848’de Hırvatistan Meclisi hiçbir ayrıcalığı tanımadığını ilan ederek tüm yurttaşların eşitliğini kabul etmişti. Bu şekilde liberal ve kapitalist bir döneme geçildi. Hırvat milliyetçi hareketi Macaristan ve Avusturya arasında denge gözeterek Hırvatistan’ın birliğini gerçekleştirme çabıyordu. 1868’de Hırvat-Macar Anlaşması (*Nagodba*) ile Hırvatistan içişleri, eğitim, din ve adalet alanlarında otonomi elde etmişti.

1873-1880 yılları arasında Ban olarak görev yapan Ivan Mažuranić döneminde meclis yargı ve idare alanında birçok reform yasası çıkardı. Modern bir yönetim ve yargı sistemiyle birlikte liberal bir seçim sistemi getirildi. Basına özgürlük tanındı. 1874’de Zagreb Üniversitesi açıldı. Okul sistemi yerel hükümetin kontrolü altına alındı. Hırvatistan’da modernleşme süreci ülke içi dinamiklerin etkisiyle harekete geçmeye başlamıştı. Mažuranić döneminde Sırp

burjuvazisi de yönetime katılmış ve Sırlar yargı ve idarede önemli görevlere getirilmişti. Mažuranić, Hırvatistan'da Sırların etnik ve kültürel kimliklerini tanıırken onların Hırvatistan'da politik ulus olarak tanınmasına karşıydı. Ona göre Hırvatistan'ın egemenliği sadece Hırvat ulusuna aitti. Bu dönemde okul sisteminin devlet denetimi altına alınması Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından tepkiyle karşılandı. Eğitim alanında sahip olduğu belirleyici rolü kaybetmek istemeyen Sırp Ortodoks Kilisesi yaklaşık 200 yıldır sahip olduğu otominin kaldırılmasına karşıydı ve okulların denetimiyle ilgili kanunun Hırvatistan'daki Sırp okullarında uygulanmasını istemiyordu. Sırp Ortodoks Kilisesi ile Hırvatistan Meclisi arasında bu konuda bir çatışma yaşanmıştır. Bu aslında egemenliğin kime ait olduğu ile ilgili bir sorundur. Mažuranić'in ardından 1883'de Ban olarak göreve başlayan Kont Károly Khuen-Héderváry (1849-1918), Hırvatistan'ın Macaristan tarafından denetim altına alınarak pasifize edilmesini istiyordu. Sırların Hırvatlarla tartışmalı olduğu bir dönemde göreve gelen Khuen için Sırlar önemli bir siyasi müttefik haline geldiler. Khuen'in yaptığı ilk iş Mažuranić döneminde çıkarılan yasaları iptal etmek oldu. Ancak 1873-1880 yılları arasındaki Mažuranić dönemi Hırvatistan'da modern devletin temellerinin atıldığı bir dönem oldu.⁴⁸

1883-1903 yılları arasında süren Ban Khuen-Héderváry dönemi siyasi yaşamda bir gerilim yaratmıştı. Khuen, Hırvatistan'da Sırları Hıvatlara karşı desteklemiş ve gerilimin artmasına neden olmuştu. Macaristan tarafından İmparator'un onayıyla göreve getirilen Khuen, Banovina Hırvatistan'ını baskı altında tutmaktaydı. Macar milliyetçisi olan Ban Khuen-Héderváry Macar dilinin Hırvatistan'daki resmi kurumlarda kullanılmasını istiyordu. Hırvatistan ancak Budapeşte'de alınan kararlar doğrultusunda bütçeden harcama yapabilmekteydi. Bunlar Banovina Hırvatistan'ı üzerinde baskı oluşturuyordu.⁴⁹ 1895'te

48 Dalibor Čepulo, "Ivan Mažuranić: Liberalne Reforme Hrvatskog Sabora 1873.-1880. i Srpska Elita u Hrvatskoj", **Dijalog Povjesničara-Istoričara** 5, Zagreb 2001, s. 269-283. [Dalibor Čepulo, "Ivan Mazuranic: Liberal Reforms of the Croatian Parliament between 1873-1880 and Serbian Elites in Croatia" **Dialogue of Historians** 5, Zagreb 2001, p. 269-283.]

49 Pavličević, **a.g.e.**, s. 288-289.

İmparator Franz Joseph'in Zagreb'i ziyareti sırasında Ulusal Tiyatro önünde Macar karşıtı gösteriler yapılmış ve Ban Khuen'in Macar yanlısı politikası protesto edilmiştir. Jelačić Meydanı'nda Macaristan bayrağı yakılırken Macar karşıtlığı konusunda Franz Joseph'e bir fikir verilmeye çalışılmıştır. Gösterilere katılan gençler Zagreb Üniversitesi'nden atılmışlar ve Prag, Paris, Münih gibi şehirlerde üniversite eğitimlerini sürdürmek zorunda kalmışlardı. Bu arada Zagreb ve Osijek'te sosyalist hareketler de ortaya çıkmaya başlamıştı.⁵⁰ Ayrıca Siyasi Katolisizm Hareketi de toplumsal hayatın Katolik Kilisesi'nin denetimi altında düzenlenmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak örgütlenmeye başlamıştı. Hareket, Katolikliğin Hıristiyanlığın tek doğru varyantı olduğunu savunarak kilise ve ulusal çıkarları birleştirdiğini ilan etmiştir. Mirjana Gross'a göre Klerikalizm ya da Politik Katolisizm toplumsal hayatın, siyasi ve kültürel hareketlerin kilise adamlarının özellikle de piskoposların denetimi altına alınmasını amaçlayan bir harekettir. Dünyevi iktidarların Katolik Kilisesi'ne boyun eğmesi gerektiğini düşünen ve Katolik Kilisesi'nin tek gerçek Hıristiyan Kilisesi olduğunu vurgulayan bir hareket olarak Klerikalizm, Katolik Kilisesi'nin geçmişte sahip olduğu konumu yeniden elde etmesini amaçlamaktaydı. Liberalizm düşüncesiyle birlikte devlet iktidarının dini kontrol etmesi gerektiği düşüncesinin güçlenmesinden sonra Katolik Kilisesi siyasallaşarak liberalizmle mücadele etmeye başladı. Bu noktada kilise ve devlet karşı karşıya gelmişti. Buna karşılık Liberal Katolisizm liberalizmle birlikte değişen toplumsal şartlara kilisesinin uymasını, kilise hiyerarşisinin topluma artık yön veremeyeceğini ve bu nedenle kilisenin ancak bir kurum olarak varlığını sürdürmesi gerektiğini savunmaktaydı. Liberal Katolikler, reforma uğramış din aracılığıyla toplumu etkilemeyi istiyorlardı. Bilimdeki gelişmeler burjuva entelektüellerini, liberal demokratları ve sosyal demokratları etkilemişti. Diğer taraftan kapitalizmin gelişmesiyle birlikte Avrupa'da işçi sorunları ortaya çıkmaya başlamıştı. Katolik Kilisesi de işçilerin sorunlarına çözüm bulmayı ve sosyalizmin işçiler üzerindeki etkisini sınırlandırmayı istiyordu. Bu nedenle Papa XIII. Leo 1891 tarihli "*Rerum Novarum*" adlı yönergesiyle işçi sorunlarına dikkat çekmişti. Bu şekilde Hıristiyan Sosyal-

50 Goldstein, a.g.e., s. 210-211.

ist akım ortaya çıktı. 1900’den sonra Hırvatistan’da Klerikalizm Hareketi organize olmaya başladı ve 1900 yılında Katolik Kongre toplandı. Saraybosna Başpiskoposu Josip Stadler (1843-1918) bu konferansın toplanmasına öncülük etmişti. Liberal din adamları ve burjuvazi, Klerikalizm ile çatışmaktaydı. “*Hrvatstvo*” (Hırvatlık) dergisi etrafında bir araya gelen Siyasi Katolisizm taraftarlarının amacı Hırvatlığın Katolikle özdeşleştirilmesiydi. Liberal Katolisizm etkisindeki Strossmayer ve Rački Yugoslavizmi kiliseler arası birliği savunurken, Klerikaller liberalizm ve modernleşme ile çatışma yaşıyorlardı ve başka dinlere karşı tepkiliydiler.⁵¹

1896’da Ante Starčević öldüğünde Pravaşlar arasında dağılıma başladı. 1897’de Yugoslavizme yakın olan grup Yugoslavistlerle birleşirken Hırvat adından ve devlet geleneği düşüncesinden vazgeçmeyen grup ise ümidini Viyana’ya bağladı. Bu grup, Büyük Hırvatistan Devleti’ni kurmayı amaçlarken Sırlara karşı sert bir tavır takınmıştı. Pravaşlarda meydana gelen kopmalardan sonra Viyana’ya yaklaşılarak Büyük Hırvatistan’ı kurmaya çalışan ve adlarını liderleri Josip Frank’tan (1844-1911) alan Frankistler 1904 yılında *Katolik Hareketi*’yle (Klerikaller) birleşerek Frankist-Klerikal grubu oluşturmuşlardır.⁵² Yugoslavistlerle birleşen grup ise (*Domovinaši*) Avusturya-Macaristan karşıtı tutumunu sürdürerek diğer Güney Slavlarla ve özellikle Hırvatistan’da yaşayan Sırlarla işbirliği olanakları aramaya başlamıştı.

Yugoslav ve Pravaş ideolojilerinin Hırvatistan’da bölgeselciliği ortadan kaldırmaya çalıştıklarını unutmamak gerekir. Her iki ideoloji Banovina Hırvatistan’ında ortaya çıkmış ve diğer bölgeleri kendi programlarına uygun bir biçimde entegre etmeye çalışmışlardır. Hırvat Yugoslavistleri Yugoslav adı altında Hırvatistan’ın entegrasyonunu gerçekleştirmek istiyorlardı. 1890’lardan sonra Strossmayer ve Rački’nin Yugoslavizmi diğer Yugoslavizm düşüncelerine de kaynaklık etmiştir. Liberalizmin etkisindeki *Napredna Omladina* (İlerlemeci Gençlik) ya da Yugoslav Milliyetçi Gençliği, Sırbistan ile birlikte Yugoslav devletinin kurulmasını amaçlıyordu. Pravaşlar Hırvatistan’ın

51 Gross, a.g.m., s. 856-857.

52 Gross, a.g.m., s. 302-303.

birliğinin sağlanabilmesi için Sırların desteğinin gerekli olduğunu anlamaya başlamışlardı. Ancak Hırvatistan'da Yugoslavizm dışında Hırvat milliyetçiliği ve Sırp milliyetçiliği de gelişmekteydi. Dolayısıyla bu milliyetçilikler arasında yaşanan rekabet gerilim yaratıyordu. Yugoslavistlerle yakınlaşan ve işbirliği olanağı arayan Pravaşlar, Hırvat devlet geleneğinin kurulacak bir Yugoslav devletinde daha iyi korunabileceğini dışunuyordular. Pravaşlık (Pravaştvo) içinde 1897'de Yugoslavistlerle yakınlaşan Domovinaşiler Yugoslavistlerle birlikte 1903'te *Hrvatska Stranka Prava*'yı (Hırvat Haklar Partisi) kurmuşlardır. XIX. yuzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış olan İlizizm ve Kroatizm dışunceleri 1860-1890 arası dönemde Yugoslavizm ve Pravaştvo ideolojilerine dışunmuşlardı. Bu dönem boyunca iki ideoloji birbirleriyle rekabet ederek Hırvatistan'da etkili olmaya çalışmışlar ve XIX. yuzyılın sonunda birleşmişlerdi.

2. 1903'TEN SONRA YUGOSLAVİZM

1883'te Hırvatistan'a Ban olarak atanan Khuen-Héderváry İmparator Franz Joseph'in onayıyla gırevine başlamıştı. Khuen gırev yaptığı yirmi yıl boyunca Hırvatistan'da Macarlaştırma politikasını sürdürdü. "*Demiryolları kiminse ülkede onundur*" prensibinden hareket eden Khuen Macarcanın Hırvatistan'da resmi dil olarak kullanılmasını istiyordu.⁵³ Khuen yönetiminin sürdürdüğü politika 1895'te Franz Joseph'in Zagreb'i ziyareti sırasında Zagreb Üniversitesi öğrencileri tarafından Macaristan bayrağı yakılarak protesto edilmişti. Hırvatistan'ın bağımsızlığı dışuncesinden hareket eden Pravaş gençler Khuen'in Macarlaştırma politikasına karşı tepkiliydiler. Öte yandan Hırvatistan'daki Sırların siyasi partisi Srpska Samostalna Stranka'nın (Sırp Bağımsız Partisi) yayın organı "*Srbobran*", Khuen yönetiminin de desteğiyle Hırvatistan'da Sırların politik ulus olarak tanınmasını talep ediyordu. 1902'de Srbobran'da yayınlanan bir makale Hırvat-Sırp ilişkilerini gerginleştirdi. Makalede Hırvat adı inkar edilirken Hırvatların konuştukları dili ve sahip oldukları gelenekleri Sırlardan çaldıkları iddia edilmekteydi. Makalenin yayınlanması Hırvatistan'da Sırp aleyhtarı gısterilerin başlamasına

53 Pavlićević, a.g.e., s. 288-289.

neden oldu.⁵⁴ Sırp milliyetçiliği Sırp adının tanınmasını ve Hırvatistan'ın egemenliğinde Sırp'ların Hırvatlarla birlikte söz sahibi olmasını istiyordu. Bu hedefini gerçekleştirmek için Khuen yönetimine yakın bir politika izlemekteydi.⁵⁵ Banovina Hırvatistan'ında yaşanan bu gelişmelere benzer gelişmeler Avusturya yönetimindeki Dalmaçya'da da yaşanmaktaydı. *Narodna Stranka* (Halk Partisi) ve *Stranka Prava* (Haklar Partisi) Dalmaçya'da da örgütlenecek aynı isimler altında bu bölgede partileşmişlerdi. Venedik tarafından yüzyıllardır yönetilmiş olmasından dolayı Dalmaçya'da görülen İtalyan etkisi sonucunda Dalmaçya'nın Banovina Hırvatistan'ı ile birleşmesine karşı çıkan bir siyasi parti daha kurulmuştu. Bu parti Dalmaçya'nın otonom bir statü kazanmasından yanaydı ve bu nedenle parti taraftarlarına otonomi yanlıları anlamına gelen "*otonomaši*" denilmekteydi. Dalmaçya'da yaşayan Sırp'lar da otonomaşilerle birlikte hareket ediyorlardı. Bu durumda Dalmaçya'daki Yugoslavist *Narodna Stranka* ve Hırvat milliyetçisi *Stranka Prava* 1890'lardan itibaren aralarında bir işbirliği yapmalarının gerekli olduğunu anlamaya başlamışlardı.⁵⁶ Aynı zorunluluk Banovina Hırvatistan'ında da hissedilmeye başlanmıştı. Dolayısıyla hem Kuzey Hırvatistan'da hem de Dalmaçya'da Hırvat Yugoslavistleri ile Hırvat milliyetçilerin siyasi olarak işbirliği yapmaya başladıkları bir dönem yaşanıyordu. 1903'ten sonra Dalmaçyalı politikacılar, *Novi Kurs* (Yeni Yön) politikasını başlattılar. Onlar Banovina Hırvatistan'ındaki politikacılardan farklı olarak Macaristan'ın Macarlaştırma politikası yerine Almanya'nın *Drang Nach Osten* politikasının küçük uluslar için yarattığı tehlikeye dikkat çekiyorlardı.⁵⁷

54 Mato Artuković, **Ideologija Srpsko-Hrvatskih Sporova Srbobran 1894-1902**, Zagreb 1991, s. 267-272. [Mato Artuković, **Ideology of Serbo-Croatian Disputes Srbobran 1894-1902**, Zagreb 1991, p. 267-272.] Makele "Srbi i Hrvati" (Sırp'lar ve Hırvatlar) başlığı altında önce Belgrad'ta çıkan yayın organı "Srpski Književni Glasnik"te basılır. Daha sonra aynı makele Hırvatistan'daki Sırp'ların yayın organı "Srbobran"da aynen yayınlanır.

55 Artuković, **a.g.e.**, s. 192.

56 Pavličević, **a.g.e.**, s. 292-293.

57 Tihomir Cipek, **Ideja Hrvatske Države u Političkoj Misli Stjepana Radića**, Zagreb 2001, s. 71-78. [Tihomir Cipek, **The Idea of Croatian State in the Political Thought of Stjepan Radić**, Zagreb 2001, p. 71-78.] Alman Birliği, Prusya'nın ya da Avusturya'nın liderliği altında düşünülmüş ve bundan dolayı da "Büyük Almanya" ve "Küçük Almanya" düşünceleri ortaya çıkmıştır. Küçük

Almanya düşüncesini savunanlar, kurulacak Alman devletinde Habsburg Monarşisini devre dışı bırakarak Prusya'nın önder rolünü oynamasını bekliyorlardı. Büyük Almanya düşüncesinde ise Avusturya ve Macaristan ile birlikte sınırları Baltık Denizi'nden Adriyatik Denizi'ne kadar uzanan bir devletin kurulması amaçlanmıştı. Alman Birliğini gerçekleştirebilmek için Avusturya ve Prusya rekabet halindeydiler. Avusturya'nın liderliğindeki Alman Birliği düşüncesini Felix Fürst zu Schwarzenberg, Prusya'nın liderliğindeki Alman Birliği düşüncesini ise Fridrich List ve Karl Bruck savunuyordu. Küçük Almanyacılar, Prusya önderliğinde gerçekleşecek Alman Birliği'nin Avusturya ile ittifak halinde olmasını istiyorlardı. Bismarck, Kırım Savaşı ve İtalyan Birliği'nin gerçekleşmesinden sonra Prusya önderliğindeki Küçük Almanya düşüncesini benimsemişti. Bismarck, Almanya'nın Avusturya, İtalya ve Macaristan ile ittifak halinde olmasını hedeflerken de kendi Büyük Almanya düşüncesini oluşturmuş oluyordu. 1871 yılında Alman Birliği'nin gerçekleşmesinden sonra Almanya kısa zamanda Avrupa'nın büyük bir gücü haline geldi. Bu durum Rusya ve Fransa tarafından tepkiyle karşılandı. Özellikle Orta Avrupa Slavları yeni Almanya'yı kendileri için tehlike olarak görmeye başladılar. Bu nedenle Starčević ve Kvaternik Fransa'yı Almanya'ya karşısında önemli bir müttefik olarak görüyorlardı. 1. Dünya Savaşı sırasında Alman etkisindeki Orta Avrupa düşüncesini F. Naumann oluşturmuştu. Onun düşüncesinde Almanya ve Habsburg Monarşisi arasında bir birlik gerçekleştirilecek ve bu birlik İtalya, Osmanlı Devleti, İskandinavya ve Benelux ile ittifak halinde olacaktı. Alman romantikleri yüzlerini Doğu'ya döndüklerinde Alman ulusunun Batı'nın etkisinden özellikle de Fransız Devrimi'nin etkisinden kurtulacağını düşünüyorlardı. Slavların Birleşik Almanya düşüncesine karşı çıkmaları Austroslavizm düşüncesiyle belirginleşti. Slavistler, Orta Avrupa'yı küçük ulusların bağımsız devletlerinin bir araya geleceği siyasi birlik olarak düşünmüşlerdir. Küçük ulusların federal ya da konfederal birlikteliği Slavları Drang Nach Osten politikasından ve Rusya'nın etkisinden koruyabilirdi. Orta Avrupa'yı kontrol eden Slavlık düşüncesi bu şekilde ortaya çıkmıştır. Slav ulusların birliği düşüncesini August Ludvig Von Schlözer (1735-1809) ve Johann Gottfried Herder'den (1744-1803) etkilenen Slavist düşünürler oluşturabilmişlerdi. Austroslavizm, Habsburg Monarşisi'ndeki Slavlar tarafından benimsenirken Panslavizm daha çok Rusya'da taraftar bulmuştur. Bu nedenle Panslavizm ve Austroslavizmi ayırmak gerekir. Panslavizm, Rusya'nın önderliğinde Slavların özgürlüğe kavuşturulmasını hedeflerken daha çok Rus Mesianizminin etkisindeydi. Austroslavizm bu noktada Panslavizmden farklılaşarak, Habsburg Monarşisi'nin Slavların siyasi taleplerini de dikkate alacak biçimde yeniden düzenlenmesini talep etmiştir. Bu nedenle Austroslavizm Habsburg Monarşisi'nde yaşayan Slavlar tarafından Rus Panslavizmden daha çok benimsenmiştir. Austroslavizm, Slavları Drang Nach Osten'dan korurken aynı zamanda onları özgürlüğe kavuşturacaktır. Slavlar, Austroslavizm sayesinde kendi ulusallıklarını inşa edebileceklerdir. Bu

Dalmaçyalı Hırvat politikacılar Frano Supilo (1870-1917) ve Ante Trumbić (1864-1938), Hırvatistan'da siyaset yapan herkesin “*Novi Kurs*” politikası etrafında birleşmesi gerektiğini düşünüyorlardı.⁵⁸ Çünkü onlara göre 1848 devrimleri döneminde Viyana Sarayı'nı desteklemiş olan Hırvatistan politikasının şimdi Macarlar ve Sırlarla yakınlaşarak Almanya'nın *Drang Nach Osten* politikasına karşı mücadele etmesi gerekiyordu. Bu nedenle Macarlara ve Sırlara karşı sürdürülen uzlaşmaz tutum terk edilmeliydi. Bu noktada *Novi Kurs* (Yeni Yön) politikasının Hırvatistan'da Hırvatları ve Sırları bir araya getirmeyi amaçlayan bir politika olduğu söylenebilir. *Novi Kurs* politikasına *Srpska Samostalna Stranka*'dan Svetozar Pribičević (1875-1936) de destek vermiştir.⁵⁹

1903'te Avusturya ve Macaristan arasında siyasi bir kriz yaşanmaya başlamıştı. Macar Bağımsız Partisi lideri Ferenc Kossuth (1841-1914) bağımsızlık talebini dile getirirken Macaristan'ın monarşideki ortak gümrük birliği politikasından vazgeçmesi gerektiğini düşünüyordu. Macar milliyetçileri ayrıca Macar dilinin Macar ordusunda komuta dili olarak kullanılmasını istiyorlardı. 1903'te başlayan kriz üç yıl sürdü. İmparator Franz Joseph Macaristan Parlamentosu'nu dağıttı. Avusturya ve Macaristan arasında yaşanan gerginliği yakından hisseden Dalmaçyalı politikacılar Dalmaçya ve Banovina Hırvatistan'ın birleşmesini kabul etmesi karşılığında Macaristan'a destek verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Onlara göre Dalmaçya yerel meclisinde görev yapan Sırp parlamenterlerin Banovina Hırvatistan'ı ve Dalmaçya'nın birleşmesine destek vermeleri sağlanmalıydı. Ayrıca Almanya'nın doğuya doğru yayılmasından rahatsız olan İtalyanlar da desteklenmeliydi. 1905 yazında monarşideki kriz büyüdü. Ferenc Kossuth önderliğindeki Macar muhalefeti Franz Joseph'in atadığı hükümeti tanımadığını ilan etti. Hırvatistan'daki politikacılar kendilerini Avusturya ve Macaristan arasında bir

nedende Hırvatistan, Dalmaçya ve Slavonya'nın Hırvatistan adı altında birleşmesi ve bu birliğin Slovenya ve Vojvodina ile birlikte Yugoslav Federal Birliği altında Habsburg Monarşisi sınırları içinde sürdürülmesi önemliydi. Austroslavizm konseptine Sırbistan'ın da dahil edilmesi Hırvat Austroslavistler için önemliydi.

58 Pavličević, *a.g.e.*, s. 299.

59 Ivo Petrinović, *Politička Misao Frana Supila*, Split 1988, s. 87. [Ivo Petrinović, *Political Thought of Frano Supilo*, Split 1988, p. 87.]

tercih yapmak zorunda hissediyorlardı. Hırvatistan’da Frankistler ve Hırvat politikacı Stjepan Radić’in (1871-1928) Köylü Partisi Macaristan karşıtı bir tavır takınırken diğer siyasi partiler Macaristan’a destek verdiler. Banovina Hırvatistan’ı ve Dalmaçya’daki Hırvat siyasi partileri 3 Ekim 1905 tarihinde “*Rijeka Kararları*”nı kabul ettiler. Bu kararlarda Avusturya’ya karşı mücadeleye veren Macar muhalefetine destek verilirken Macar muhalefedinin mücadelesinde başarılı olması durumunda Hırvatistan’ın Macaristan ile kişisel düzeyde birliğe gidebileceği belirtilmiştir. Hırvat politikacılar ayrıca Macar muhalefetinden Hırvatistan topraklarının siyasi olarak birleştirilmesi için destek aramaktaydılar. Viyana’nın mutlakiyetçi bir yapı kurma çabalarına karşı Hırvat siyasi partileri Rijeka Kararları ile Macaristan’ı desteklemişlerdi. Karpatlardan Adriyatik’e Büyük Macaristan düşüncesinin varlığından haberdar olan Hırvatistan siyasetçileri buna rağmen Macaristan’ı Avusturya’ya karşı desteklediler. Monarşinin yıkılmasıyla Hırvatistan’ın ulusal hedeflerinin gerçekleştirilebileceği düşünülüyordu.⁶⁰ Hırvat siyasi partileri tarafından Rijeka Kararları’nın kabul edilmesinden hemen sonra Hırvatistan’daki Sırp politikacılar da “*Zadar Kararları*”nı kabul ettiler. Sırp politikacılar Zadar Kararları’nda hem Rijeka Kararları’nı kabul etmekte hemde Sırp ulusunun Hırvat ulusuyla eşit bir biçimde tanınmasını istemektedirler. Ayrıca Kiril alfabesinin Hırvatistan’da kullanılmasını ve resmi dilin “Hırvatça-Sırpça” olarak tanınmasını talep ediyorlardı. Zadar Kararları’nda Sırlara Hırvatlarla birlikte Hırvatistan’da egemenlik tanınması amaçlanıyordu. Rijeka’da toplanan Hırvat siyasi partilerinin temsilcileri Banovina Hırvatistan’ı ve Dalmaçya’nın birleşmesine Hırvatistan’daki Sırp siyasi partileri ile Dalmaçya’daki İtalyan siyasi partilerinin destek vermelerini istiyorlardı. Hırvatistan’da yaşayan Sırlar ise Hırvatlarla birlikte egemenliğe sahip olmayı talep etmekteydiler. Sırlar, Hırvatistan’da kendilerine azınlık haklarının tanınmasını yeterli görmüyorlardı. Hırvatistan’da Hırvatlar ve Sırlar arasında gerginlik yaşanmaktaydı. Ancak yaşanan bu gelişmeler sonucunda gerginlik ortadan

60 Neda Engelsfeld, “Riječka Rezolucija i Hrvatska Pučka Seljačka Stranka”, **Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci**, No:1, 2001, s. 329-333. [Neda Engelsfeld, “Resolution of Rijeka and the Croatian People Peasant Party” **Journal of Faculty of Law at the University of Rijeka**, N:1, 2001, p. 329-333.]

kalktı ve işbirliğine doğru gidilmeye başlandı. Avusturya'nın Makedonya Sorunu'na karışması ve Yenipazar'ı (*Novipazar*) Bosna Hersek'e katma çabası Sırbistan'ı rahatsız etmekteydi. Sırbistan-Macaristan anlaşması Sırbistan'a da Avusturya'ya karşı mücadelede önemli bir destek sağlayacaktı. Viyana'nın Bulgaristan ve Sırbistan'a karşı başlattığı gümrük savaşı sonrasında bu iki ülke kendilerini Avusturya karşıtı bir ortamda buldular. Avusturya karşıtlığı çerçevesinde gelişen olaylar sonucu Hırvatistan'da Hırvat-Sırp dayanışması başladı. *Novi Kurs* politikasını savunanlara göre Almanya; Hırvatların, Macarların ve öteki Balkan halklarının düşmanıydı. Güney Slavlar ve Macarlar birlikte Viyana'ya karşı mücadele etmeliydiler. Macar muhalefeti liderleri de Hırvatların ve Sırp'ların desteğini alarak Avusturya'ya karşı mücadele edebileceklerini anlamışlardı. Hırvatlar ve Sırp'lar Alman tehlikesi kadar Macaristan tehlikesiyle de karşı karşıya olduklarını biliyorlardı. Ancak Viyana olmadan Macaristan'ın yeteri kadar güçlü olabileceği düşünülüyordu. Dalmaçyalı Hırvat politikacılar Frano Supilo ve Ante Trumbić Macar muhalefetinin izlediği politikanın monarşiyi zayıflatacağını düşünüyorlardı. Hırvatistan'da yaşayan İtalyanlara dillerini ve kültürlerini yaşatmaları garantisi verilerek onların da Banovina ve Dalmaçya'nın birleşmesine karşı çıkmamaları sağlanabilirdi. Rijeka Kararları'na katılmayan Hırvatistan'daki Sırp politikacılar daha sonra Hırvatlarla anlaşma yoluna gittiler. Sırp politikacılar kabul ettikleri Zadar Kararları ile Rijeka Kararları'nı kabul ettiklerini göstermişlerdi. *Novi Kurs* politikası bu şekilde bir Yugoslav programına dönüşmüş oldu. Almanya karşıtlığı temelinde Hırvat, Sırp, Macar ve İtalyan birlikteliği sağlanmıştı.⁶¹ 1905'te, Rijeka ve Zadar Kararları temelinde Hırvat-Sırp Koalisyonu kurulmuştur. Bu koalisyona *Narodna Stranka* (Halk Partisi), *Stranka Prava* (Haklar Partisi), *Srpska Samostalna Stranka* (Sırp Bağımsız Partisi) ve *Srpska Radikalna Stranka* (Sırp Radikal Partisi) katıldı. Hırvatistan Sosyal Demokratları da Hırvat-Sırp Koalisyonu'na katılmışlardır. Yugoslavistlerle birleşmeyi reddederek Stranka Prava'dan Josip Frank önderliğinde ayrılan ve

61 Tereza Ganza-Aras, "Zadarska Rezolucija (1905.) i Idejno-Politička Strujanja u Vezi s Krizom Dualizma", *Zadarska Smotra*, No:1-3, 1997, s. 39-45. [Tereza Ganza-Aras, "Resolution of Zadar (1905.) and Ideological and Political Currents in the Connection with the Crisis of Dualism", *Zadar Review*, N:1-3, 1997, p. 39-45.]

ayrı bir parti kuran Frankistler ile Hırvat Halk Köylü Partisi'nin lideri Stjepan Radić Hırvat-Sırp koalisyonuna katılmadılar. Frankistler, Avusturya sınırları çerçevesinde Büyük Hırvatistan'ı kurmayı amaçlarken Radić monarşinin konfederasyona dönüştürülmesini ve Güney Slavların federe bir yönetime sahip olmasını istiyordu.

Hırvatistan'da 1906'da yapılan seçimlerde Hırvat-Sırp Koalisyonu oyların çoğunluğunu aldı. Koalisyon 1918'e kadar iktidarı elinde tutmuştur. Hırvat-Sırp Koalisyonu'nun başına Frano Supilo getirilmiştir. Macaristan ile yakınlaşmayı savunan Hırvat-Sırp Koalisyonu ve onun *Novi Kurs* (Yeni Yön) politikası 1907 yılının hemen başında ortadan kalktı. Çünkü Hırvatistan ile birlikte Avusturya'ya karşı işbirliği yapılması gerektiğini düşünen Macar muhalefet partileri Ferenc Kossuth önderliğinde iktidarı ele geçirdikten sonra Macarlaştırma politikasını devam ettirdiler. Macaristan-Hırvatistan ortak parlamentosunda; demiryollarında çalışan memurların Macaristan vatandaşı olmaları ve Macar dilini bilmeleri gerektiği kararı alındı. Ancak Hırvatistan topraklarında çalışan memurların Macar dilinin yanında Hırvat dilini bilmeleri gerektiği de ilgili yasaya eklendi. Dolayısıyla Macaristan'da sadece Macar siyasi ulusunun bulunduğunu düşünen Macaristan siyasi iktidarı ile Hırvatistan'daki *Novi Kurs* politikasını savunanlar arasında bir işbirliği yapılması bu noktada mümkün görünmemekteydi.⁶² Hem Avusturya hem de Macaristan karşıtlığı temelinde güçlenen Hırvat-Sırp Koalisyonu'nun lideri Frano Supilo, Avusturyalı tarihçi Heinrich Friedjung (1851-1920) tarafından Sırbistan ile işbirliği yaptığı ve Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić'ten (1845-1926) para yardımı aldığı gerekçesiyle suçlandı ve Supilo'nun suçlanmasına neden olan iddialar belgeleriyle birlikte bir gazetede yayınladı. Ancak daha sonra Friedjung'un iddialarına temel olan belgelerin sahte olduğu ve bunların Avusturya-Macaristan'ın Belgrad Elçiliği'nde düzenledikleri ortaya çıktı. Sonuçta iddiaların asılsız olduğu ve Supilo'nun Sırbistan'ın ajanı olmadığı ispatlanmış oldu. Bu süreç devam ederken Frano Supilo'nun en büyük destekçilerinden biri Çek politikacı Tomáš G. Masaryk'tir. Masaryk, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Bulgarların, Slovenlerin ve

62 Pavličević, *a.g.e.*, s. 300-301.

Hırvatların Sırlarla birleşmeleri gerektiğini düşünüyordu. 1903'ten sonra Sırbistan politikası Avusturya karşıtı bir çizgiye bürünerek Rusya'dan destek almaya çalışmıştır. Bu noktada Masaryk Sırbistan'ı Avusturya karşıtı mücadelede önemli bir faktör olarak görürken Osmanlı'nın ardından Balkanlarda Sırbistan'ın ön plana çıkacağını düşünmektedir. Masaryk, Rusya'nın Avusturya Slavlarına yardım edebileceğini düşünmüyordu. Bosna Hersek'in ilhakının Alman emperyalizminin sonucu olduğunu düşünen Masaryk, Avusturya'nın Büyük Sırbistan tehlikesi uyarısını gerçekçi bulmamakta ve Alman propagandası sonucunda Sırbistan'ın tehlike gibi gösterildiğini düşünmekteydi. Masaryk, Sırbistan'ın Bosna-Hersek, Dalmaçya ve Hırvatistan'dan toprak olarak bütün Sırları birleştirmesi gerektiğini düşünüyordu. Srbofil olarak nitelendirilebilecek olan Masaryk, Srbo-Hrvat kavramını kullanarak Hırvatlarla Sırları kendi gözünde aynılaştırmaktaydı. Almanya'nın Viyana merkezli bir Orta Avrupa devleti kurma amacının olduğunu düşünen Masaryk, Sırlara sempati duymakta ve onların Almanlara karşı direnebileceklerini ummaktadır. Masaryk Sırların Osmanlılara karşı verdiği mücadeleden etkilenmiş ve Sırbistan'ı Güney Slav Birliği'nin merkezi olarak olarak görmüştür. Masaryk ayrıca Balkan Savaşları devam ederken Sırbistan ve Bulgaristan'ın barışması için de çalışmıştır. Masaryk, 1914-1918 döneminde Avusturya'nın yıkılması gerektiğini düşünmüş ve Avusturya'nın Sırbistan'a savaş ilan etmesinin ardından desteğini Sırlara vermiştir.⁶³ 1912 Balkan Savaşları ve Sırbistan'ın bu savaşlardaki başarısı Hırvatistan'da da bir heyecan yaratmış ve Sırbistan ile birlikte Yugoslav devletinin kurulması düşüncesi Hırvat-Sırp Koalisyonu içinde gittikçe güçlenmiştir.⁶⁴

63 Tereza Ganza-Aras, "Stav T. G. Masaryka Prema Hrvatskom i Jugoslavenskom Pitanju od Kraja 19. Stoljeća do 1918.", **Radovi**, vol. XXXIV/21, 1995, s. 203-216. [Tereza Ganza-Aras, "Attitude of T. G. Masaryk toward the Croatian and Yugoslavian Question Since the Late of 19th Century until 1918", **Works**, vol. XXXIV/21, 1995, p. 203-216.]

64 Pavličević, **a.g.e.**, s. 304.

1903'ten sonra Hırvatistan'daki siyasetçilerin temelde kabul ettikleri nokta Almanya'nın *Drang Nach Osten* politikasının küçük Slav uluslar ve dolayısıyla Yugoslavlar için bir tehlike yarattığıydı. Almanya'nın bu politikasının Slav ulusları asimile etme amacını taşıdığı düşünülürken siyasetçiler bunu engelleyebilmek için kendi ideolojileri çerçevesinde bir takım programlar geliştirmektedirler. Bu noktada önce Austroslavist çizgideki Yugoslavizm programını benimseyen Hırvat politikacı Stjepan Radić'in politikalarını anlatılacaktır. Daha sonra Hırvatistan'da yaşayan Sırların siyasi lideri olan Svetozar Pribičević'in düşüncelerini belirterek, 1918'de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'na kuruluşuna gidilen süreçte etkili olan Yugoslavcılık düşüncesi açıklanacaktır. Dalmaçyalı Hırvat politikacılar Frano Supilo ve Ante Trumbić'in Sırbistan ile kurulacak bir Yugoslavya'da Hırvatistan ve Sırbistan arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği konusunda ortaya koydukları düşünceler de ayrıca belirtilecektir.

2.1. Stjepan Radić ve Yugoslavcılık Düşüncesi

Stjepan Radić (1871-1928), *Hrvatska Pučka Seljačka Stranka*'nın (Hırvat Köylü Halk Partisi) kurucusudur. Hırvat ulusal kimliğini Slavlık düşüncesi yardımıyla oluşturmak isteyen Radić, Hırvatların ve Sırların tek bir ulusu oluşturduğunu ve Slovenlerin de onlara yakın olduğunu düşünüyordu. Slav dayanışması düşüncesine önem veren Radić, siyasi anlamda Austroslavist programa yakındır.⁶⁵ Radić'in ideolojik sistemi üzerinde İlizizm ile Çek-Slovak Slavistlerin düşünceleri etkili olmuştur. Strossmayer ve Rački'nin düşünceleriyle birlikte Starčević'in de Radić üzerinde etkisi bulunmaktadır. 1871'de doğan Stjepan Radić 1891'de lise öğrenimini tamamladıktan sonra Zagreb Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne yazılır. Öğrencilik yıllarında Strossmayer'in Yugoslavizm ve Starčević'in Pravaşlık düşünceleriyle tanışır. Khuen yönetiminin politikalarına karşı çıkan Radić dört aylık hapis cezasına çaptırılır. Hapis cezasının ardından 1893'te hukuk öğrenimine devam edebilmek için Prag'a gider. Prag'da Profesör Tomáš G. Masaryk'in (1850-1937) düşüncelerinden etkilenir. 1895'te Zagreb'te Macaristan karşıtı gösterilere

65 Gross, a.g.m., s. 300-301.

katılmasından dolayı 1897-1899 yılları arasında eğitimine Paris Siyaset Bilimi Okulu’nda devam eder ve bu okuldan mezun olur. 1899’da yeniden Prag’a dönen Radić burada gazeteci olarak çalışmaya başlar ancak rahat çalışma olanağı bulamadığından Zemun’a gider. Bir süre sonra da Zagreb’e geri döner. Monarşinin ikili yapısının krize girdiği dönemde Hırvatistan’da *Stranka Prava* (Domovinaşi) ile *Neodvisna Narodna Stranka* (Obzoraşi) 15 Şubat 1902 tarihinde Hırvat Muhalefeti adı altında birleştiler. Radić, iki muhalefet partisinin birleşmesi sonrasında 1903’te kurulan *Hrvatska Stranka Prava* (Hırvatistan Haklar Partisi) adlı yeni partinin sekreteri olmayı kabul eder ve Hırvatistan siyasi yaşamına politikacı olarak katılır. Radić, köylüleri etrafında toplayabilecek bir siyasi partinin kurulması gerektiğini düşünmeye başlar. Bu düşünceyle yola çıkan Stjepan Radić kardeşi Antun Radić ile birlikte *Hrvatska Misao* (Hırvat Düşüncesi) ve *Dom* (Vatan) gazetelerini çıkarır. 1903’te Hırvatistan’da Khuen yönetimine karşı gelişen protestolar aynı zamanda Hırvat köylüsünün Macarlaştırma politikasından duyduğu rahatsızlığı da göstermişti. Yaşanan olaylar sonrasında köylülerin de siyasi yaşama katılmasının gerekli olduğunu gören Radić, onların siyasi anlamda organize edilmesini amaçlamıştı. *Hrvatska Stranka Prava*, köylünün sorunlarıyla yeterince ilgilenmemekteydi. Stjepan Radić 1904’te Hırvat Halk Köylü Partisi’ni (*Hrvatska Pučka Seljačka Stranka - HPSS*) kurar ve 1905 yılında partinin programı belirlenir. Partinin Hırvat adıyla Hırvat devlet geleneği düşüncesi vurgulanırken Hırvatistan topraklarının birliği de Avusturya-Macaristan çerçevesinde düşünölmekteydi. Bu nedenle Radić, “*Podunavski Savez Država i Naroda*” önerisini dile getirmektedir. Siyasi anlamda köylünün iktidarını amaçlayan Radić, tarımsal reformlarla da köylünün toplumsal ve ekonomik koşullarını düzeltmeyi amaçlamaktaydı. Parti, Slav halklarının dayanışmasının gerekli olduğunu savunmaktaydı. Radić için Batı ve Güney Slavlar arasındaki dayanışma oldukça önemliydi. Hristiyanlık değerlerine önem veren Radić, klerikalizme karşıydı. Radić, köylülerin siyasi yaşama katılabilmesi için genel oy hakkının tanınması gerektiğini düşünüyordu.⁶⁶ Prag’taki öğrencilik yıllarında Profesör Masaryk’in etkisinde kalan Radić, Alman *Drang Nach Osten* politikasının

66 Cipek, a.g.e., s. 14-15.

Slavları asimile etmeyi amaçladığını ve Almanların Yakın Doğu'ya bu şekilde ulaşmaya çalıştıklarını düşünmekteydi. Alman ve Macar tehlikesine karşılık Slavların birleşmesi gerektiğini düşünen Radić'e göre Almanlaştırma politikasını Rusya, Fransa ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda yaşayan Slavlar önleyebilirdi. Radić ayrıca Rusya'nın küçük Slav uluslarının çıkarlarını önemsemediğini vurgulamıştır.⁶⁷

Slavların Almanlara kaşı verdikleri mücadelede Avrupa'nın Slavları desteklemesi gerektiğini düşünen Radić, monarşideki Slavların işbirliği yapmaları gerektiğini belirtmiştir. XX. yüzyıl başında Slav halkları arasında dayanışma gerekliliğinin daha fazla hissedilmesi sonucunda *Neoslavizm Hareketi* ortaya çıkmıştır. Neoslavistler, Almanlara karşı mücadelede Ruslardan yardım beklemekteydiler. Neoslavist Hareket içinde özellikle Çek siyasetçiler yer almışlardı. Hareketin başında da Çek politikacı *Karel Kramář* (1860-1937) bulunmaktaydı. Hareket daha çok Çek, Bulgar, Sloven ve kısmen Polonya ve Rus siyaset çevrelerinde yankı bulmuştu. Hırvatistan'da da Neoslavist Harekete katılanlar olmuştur. 1908 Prag ve 1910 Sofya Kongreleri Neoslavistlerin toplandığı iki önemli kongredir. Neoslavistler, Avusturya-Macaristan'da yaşayan Slavlar arasında kültürel ve ekonomik işbirliğin geliştirilmesini amaçlamışlardı. Prag ve Sofya kongrelerinde Rus-Polonya, Sırp-Bulgar ve Sırp-Hırvat sorunları nedeniyle siyasi konulara fazla değinilememiştir. Neoslavistler, 1908 Prag Kongresi için hazırlıklar yapmak amacıyla önce Saint-Petersburg'da toplanmışlardı. Rusya Başbakanı Pyotr Stolypin de (1860-1911) Neoslavistleri kabul etmiştir. 1908 Prag Neoslavist Kongresi'ne Hırvatistan'dan Stjepan Radić ve Ivan Lorković gibi politikacılar katılmıştır. Ayrıca Banovina Hırvatistan'ından Sırp politikacı Dušan Popović de kongreye katılanlar arasındaydı. Hırvat kamuoyunda Neoslavist Hareketin bir Panslavizm Hareketi olarak düşünülmemesi gerektiği ve Rusya'nın Slavları asimile etmeyi amaçlayan Panslavizm politikası yerine Slavlarla birlikte dayanışma içinde olacağı bir politikayı benimsemesi gerektiği vurgulanmıştır. Stjepan Radić, 1908 Prag Kongresi'nde Rusların Çeklerin Slav dünyasında sahip olduğu önemi tanımları ve Ruslarla Polonyalıların bir araya gelebilmiş olması nedeniyle bu

67 Boban, a.g.e., s. 95.

kongrenin başarılı olduğunu düşünmekteydi. 7-10 Temmuz 1910'da Sofya'da ikinci Neoslavist Kongre toplanmıştır. Kongrede Slav Bankası'nın kurulması konusunda tartışmalar yaşanmıştır. 1908'de Bosna Hersek'in ilhaki nedeniyle Avusturya-Macaristan ve Rusya arasında gerginleşen ilişkiler Almanya'ya karşı Rusya'dan destek isteyen Avusturya Slavlarını güç durumda bırakmıştı.⁶⁸ Almanların Macarlar ve Türklerle birleşerek Slavları asimilasyon yoluyla yok etmeyi amaçladığını düşünen Radić, Ruslar dışındaki diğer Slavların Fransızlarla birleşmesini ve Rusya'nın Çin ve Hindistan ile işbirliği yapmasını önermektedir.⁶⁹

Çek tarihçi František Palacký'in (1798-1876) formüleştirdiği Austroslavizm programı temelde Çeklerin Frankfurt Parlamentosu yerine Viyana Parlamentosu'na temsilci göndermek istemelerine dayanıyordu. Bu aslında Batı ve Güney Slavların Frankfurta dolayısıyla *Drang Nach Osten*'a karşı gelişleri, Viyana Sarayı'na ise bağlılık göstermeleri anlamına geliyordu. Austroslavistler federalist bir çerçevede düzenlenmiş monarşide iktidarın sadece Avusturya ve Macaristan arasında paylaşılmamasını Slavların da iktidara ortak olmasını istiyorlardı.⁷⁰ Radić, Palacký'in Austroslavist programından etkilenerek Habsburg Monarşisi'ni 5 federe yönetimden oluşacak bir federasyon olarak düşündü. Avusturya ve Macaristan federe yönetimleriyle birlikte Çek, Galıçya ve Hırvat federe yönetimlerinin kurulmasını istiyordu. Bu 5 federe yönetimden 3 tanesi Slavdı. Radić, ayrıca Slovaklara Macaristan içinde sahip olacakları sınırlı bir otonomi önermekteydi. Hırvatistan federe yönetimine Bosna Hersek, Slovenya ve Voyvodina'yı dahil eden Radić, Slovenlere de kendi dillerini koruma hakkını vermişti. Radić'in programı konfederal bir programdır.⁷¹ Onun önerisinde belirgin olan nokta Hırvatistan

68 Damir Agićić, "Između Hrvatskoga i Slavenskog Identiteta. Odjeci Neoslavističkih Kongresa u Hrvatskoj Javnosti" **Dijalog Povjesničara-Istoričara** 7, Zagreb 2001, s. 107-124. [Damir Agićić, "Between the Croatian and Slavic Identity. Echoes of the Neoslavistic Congress in the Croatian Public Eye", **Dialogue Historians** 7, Zagreb 2001, p. 107-124.]

69 Boban, **a.g.e.**, s. 97.

70 Cipek, **a.g.e.**, s. 81.

71 Boban, **a.g.e.**, s. 97.

devletinin adının kullanılmasına rağmen Hırvatistan'da yaşayanların Yugoslav olarak tanımlanmasıydı. Hırvatistan adına monarşinin konfederal bir biçimde düzenlenmesine Yugoslavlar karar vereceklerdi. Yugoslavlar, kendilerini monarşideki diğer Slavlardan farklılaştırarak Yugoslav ulusu adına federe bir devlet talep ediyorlardı. Radić, Slav ulusların ilerlemesi ve Alman tehlikesinden korunabilmesi için monarşinin Austroslavist çerçevede düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Radić'te Austroslavist etkiler dışında ayrıca Güney Slav dayanışması fikri de bulunmaktadır. Ancak Radić Yugoslav dayanışmasını daha çok monarşi sınırları içinde düşünmüştür. Monarşinin yıkılması yönünde Yugoslavist bir talebi olmamıştır. Hırvatistan'da Sırpların Hırvatlarla birlikte Macaristan'a karşı mücadele etmeleri ve Hırvatistan'ı kendi vatanları olarak görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Yugoslavlık düşüncesinde Sırpların etkisinin daha fazla olacağını düşünen Radić, bu nedenle önce Sırplar ve Hırvatlar arasında bir yakınlaşmanın sağlanmasının ardından Slovenlerin ve Bulgarların bu yakınlaşmaya dahil edilmesini istiyordu. Bu noktada Radić'in özellikle Strossmayer ve Rački'nin Yugoslavizminden etkilendiğini söylemek mümkündür. Ona göre Hırvatlar aynı ulusun Batı, Sırplar ise Doğu tarafını oluşturmaktadırlar. Radić, Hırvat ve Sırp birlikteliğini üniter bir anlamda değil daha çok Almanlara ve Macarlara karşı yürütülecek ortak bir mücadele çerçevesinde düşünmekteydi. Austroslavizm ve bu çerçevede Güney Slavlık düşüncesini benimseyen Radić, Hırvat devlet geleneği düşüncesinden de kopmamaktadır.

2.2. Svetozar Pribičević ve Yugoslavcılık Düşüncesi

Hırvatistan Sırbisi⁷² Svetozar Pribičević (1875-1936), Hırvatistan’da Sırp politikasının etkili isimlerinden birisiydi. 1875’te Kostajnica’da doğan Pribičević Zagreb Üniversitesi Matematik bölümünde öğrenciyken, siyasi faaliyetlere katılmıştır. 1890’larda etkili olmaya başlayan üniter Yugoslavizm düşüncesini benimseyen Pribičević, Yugoslav milliyetçiliğini benimseyenlerin önemli bir sembolüydü.⁷³ 1895’te Zagreb’te Macaristan bayrağının yakılması olayına karışan gençlerden bazıları eğitimlerini sürdürmek için Prag’a gitmişlerdi. Diğerleri eğitimlerini ve siyasi faaliyetlerini Zagreb’te sürdürmüşlerdi. Dolayısıyla gençlerin siyasi faaliyetlerini sürdürdüğü, Prag ve Zagreb olmak üzere iki merkez oluşmuştu.⁷⁴ Prag’a giden gençler Stjepan Radić’in etrafında toplanarak diğer Slav öğrencilerle ilişki kurmuşlardı. Ayrıca 1897’de “*Hrvatska Misao*” (Hırvat Düşüncesi) adında bir yayın organı da çıkarmışlardı. Onlar dışarıdan gelen baskılara karşı Hırvatların ve Sırpaların birlikte karşı koyabileceklerini düşünüyorlardı. Profesör Tomáš G. Masaryk’in Prag’taki öğrenciler üzerinde büyük bir etkisi vardı. Liberal burjuva düşüncesini benimseyen Masaryk Çeklerin Alman baskısına karşı mücadele etmesi gerektiğini düşünüyordu. Zagreb’ten Prag’a giden gençler bir taraftan Çek siyasi yaşamındaki gelişmeleri takip ederken diğer taraftan da Masaryk’in derslerini izliyorlardı. Prag çevresi adını verebileceğimiz bu grup Hırvatistan’da yabancı yönetimlere karşı herkesin ortak bir mücadele etrafında bir araya gelmesini istiyordu. Zagreb’te kalan öğrenciler ise Svetozar Pribičević’in liderliğinde başka bir grup oluşturdular. Hırvatistan’daki Sırp ve Hırvat gençler

72 Dejan Jović, **Jugoslavija Država Koja Je Odumrla**, Zagreb 2003, s. 158. [Dejan Jović, **A State that Withered Away**, Zagreb 2003, p. 158.] Sırpça’da Sırbistan sınırları içinde yaşayan bir Sırp için Srbiyanac sözcüğü kullanılırken, Sırbistan sınırları dışında yaşayan bir Sırp için de Srbin sözcüğü kullanılır. Hırvatistan Sırbisi olarak belirttiğimiz Svetozar Pribičević Sırbistan sınırları dışında yaşadığı için Srbin olmaktadır.

73 Hrvoje Matković, **Svetozar Pribičević Izabrani Politički Spisi**, Zagreb 2000, s. 9-10. [Hrvoje Matković, **Selected Political Writings of Svetozar Pribicevic**, Zagreb 2000, p. 9-10.]

74 Matković, **a.g.e.**, s. 11.

bu grubun etrafında toplanarak; “*Narodna Misao*” (Ulusal Düşünce) adlı yayın organını çıkardılar. Bu gruba Pribičević’in yanı sıra Ivan Lorković, Milan Kostić, Jovan Banjanin, Lav Mazzura gibi isimler de katılmıştı.

Prag çevresi, Hırvatlar ve Sırlar arasında dayanışma düşüncesini ön plana çıkarırken Svetožar Pribičević’in başında bulunduğu Zagreb çevresi Hırvatların ve Sırların ulusal birliğini vurgulamaktaydı. Pribičević, Sırların ve Hırvatların iki ayrı ulus olmadıklarını tek bir ulusu oluşturduklarını düşünmektedir.⁷⁵ Dolayısıyla Hırvat-Sırp, Sırp-Hırvat ya da Yugoslav Ulusu, kendi kaderine kendisi karar verecek ve siyasi mücadelesini sürdürecektir. Pribičević için önemli olan Yugoslav ulusunun kendi devletine kavuşmasıdır. Ona göre Hırvatlar ve Sırlar aynı dili konuştukları için bu dile Sırp-Hırvat ya da Hırvat-Sırp dili adı verilmektedir. Dini farklılıklar ise ulusal farklılıkları oluşturamazdı çünkü bir ulus farklı dinlere inanlardan da oluşabilirdi. Pribičević’e göre Sırların ve Hırvatların tarihlerinin farklı olması birbirlerine düşmanlıklarından değil tarihte ortak bir devlet kuramamalarından kaynaklanmaktaydı. Pribičević, geçmişte Osmanlı fetihleri sonucunda Sırp ve Bosna devletinin ortadan kalkması ve Hırvatistan’ın Macaristan’a dahil edilmesi sonucunda Hırvat soylularının kendi kralları olarak Ferdinand Habsburg’u seçmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Pribičević siyasi faaliyetlerine *Napredna Omladina* (İlerlemeci Gençlik) çevresinde başlamıştı. Prag ve Zagreb çevresindeki gençler, 1900 yılında Viyana’da ortak bir yayın organı çıkarmışlardır. Stjepan Radić ve Svetožar Pribičević beraber çalışmışlardır. Pribičević, Obrenović hanedanının yönetimde bulunduğu 1903’e kadar Sırbistan’ın izlediği Avusturya-Macaristan yanlısı politikadan rahatsız olmuş ve Sırbistan’ın dış politikasını eleştirmiştir. Hırvat muhalefetinin Hırvat devlet geleneği düşüncesinde ısrar etmesini de eleştiren Pribičević, Büyük Hırvatistan’ı kurma mücadelesini sürdüren Frankistlere karşı çıkmıştır. Onun için ulusal birlik ya da Hırvat-Sırp birliği önemlidir. Pribičević, Yugoslavların monarşi sınırları dışında birlikte kuracakları devlet düşüncesinin temsilcisi olmuştur.⁷⁶

75 Matković, a.g.e., s. 12.

76 Matković, a.g.e., s. 11-18.

2.3. Dalmaçyalı Politikacılar ve Yugoslavcılık Düşüncesi

Dalmaçyalı politikacılar Frano Supilo ve Ante Trumbić, 1918’de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı’nın kuruluş sürecinde önemli rol oynamışlardır. XIX. yüzyıl sonunda Hırvat Yugoslavist Narodna Stranka (Halk Partisi) ile Hırvat milliyetçisi Stranka Prava (Haklar Partisi) birleşme yoluna gittiler. Dalmaçya’nın Banovina Hırvatistan’ı ile birleşmesine karşı çıkan otonomaşiler (otonomi yanlıları) ve Sırp, bu dönemde Dalmaçya’da oldukça etkiliydiler.⁷⁷ Hırvat Yugoslavistlerinin ve Hırvat ulusçularının amacının Hırvatistan’ın birliği olduğunu hatırlarsak, özellikle Hırvat Yugoslavizmi Hırvatistan’da yaşayan Sırp’ların bu birleşmeyi kabul etmesini istiyordu. Dalmaçya’daki Pravaşların önde gelen isimlerinden biri olan Frano Supilo siyasi faaliyetlerine 1891’de Dubrovnik’te “*Crvena Hrvatska*” adlı gazeteyi çıkararak başladı. Gazetenin çıkarılmasında Strossmayer’in de desteği olmuştu. Dubrovnik’te 1890-1899 yılları arasında otonomi yanlıları belediye yönetimini ellerinde tutmuşlardı. Hırvat Yugoslavistleri ve Pravaşlar arasında işbirliği yapılması gerektiği düşüncesi güçlenmişti. Belediye yönetimini otonomaşilerin elinden geri almak için Supilo önce Yugoslavistlerin (*Narodnjaklar*) Dalmaçya’daki lideri Pero Čingrija ile görüştü. Görüşmede ortak bir yayın organının çıkarılması kararlaştırıldı. Bu yayın organının adı da “*Crvena Hrvatska*” idi. Supilo bu yayın organının yönetimini üstlendi. 7 Şubat 1891’de *Crvena Hrvatska*’nın ilk sayı çıktı. 1899’da Supilo Dubrovnik’ten Rijeka’ya geçti. Rijeka’da da “*Novi List*” adlı yayın organını çıkardı. Supilo, Narodna Stranka’nın fikirlerinden de etkilenmişti. Dalmaçya ve Banovina arasındaki ayrılığın nedenini Avusturya-Macaristan olarak görmekteydi. Ona göre Sırp’ların Dalmaçya’nın Banovina Hırvatistan’ı ile birleşmesine karşı çıkmaları ve İtalyanlarla işbirliği yapmaları Hırvatistan’ın birliğinde önemli bir engeldi.⁷⁸ Hırvatistan’ı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun parçaladığını düşünen Supilo, Hırvatistan’da yaşayan Sırp’ların Hırvatlarla işbirliği içinde olmalarını istiyordu. Supilo,

77 Petrinović, a.g.e., s. 18-19.

78 Marjan Diklić, “Supilova »Crvena Hrvatska« (1891-1899)”, *Croatica Christiana Periodica*, No:28, 1991, s. 210-214. [Marjan Diklić, “Supilo’s ‘Red Croatia’ (1891-1899)”, *Croatica Christiana Periodica*, n. 28, 1991, p. 210-214.]

Hırvatların ve Sırların ortak mücadelesiyle Hırvatistan'ın birliğini kazanabileceğini düşünüyordu. Supilo, Sırların Hırvat devlet geleneğini tanımaları ve Hırvat devletinde Hırvat vatandaşı olarak yaşamaları gerektiğini düşünüyordu. Ona göre Sırlarla ancak Hırvat devlet geleneğini tanıdıkları ve kabul ettikleri ölçüde işbirliği yapılması mümkün olabilirdi. İtalya'nın Dalmaçya'daki iredentist politikaları ve Sırların Hırvat devlet geleneğini tanınamaları Supilo'yu kaygılandırmaktaydı. Supilo'ya göre Almanlar ve Macarlar da Hırvatistan'ın birliği önünde engeldiler. Supilo, monarşinin ikili yapısına karşı çıkarken monarşinin federasyona dönüştürülmesi gerektiğini düşünüyordu. "Crvena Hrvatska" adlı yayın organında Bosna Hersek'in Hırvatistan'a dahil edilmesi gerektiğini belirtmişti. Supilo, Austroslavizm ve Strossmayer Yugoslavizminin etkisiyle Hırvatistan, Dalmaçya, Slovenya ve Bosna Hersek'in federe bir yönetim altında bir araya gelmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Narodnjaklar (Narodna Stranka taraftarları) ile Pravaşların birleşmesiyle birlikte Hırvatistan'ın birliğinin gerçekleşeceği düşünülüyordu. Bu çerçevede Hırvat devlet geleneğinin korunması gerekiyordu. Supilo, Ante Starčević'in fikirlerinden ve *Napredna Omladina*'nın (İlerlemeci Gençlik) liberalizminden etkilenmişti. Strossmayer'in de Supilo üzerinde etkisi bulunuyordu. Supilo'ya göre Almanlara karşı Macarların, Sırların, Hırvatların ve İtalyanların birleşmesi gerekiyordu. Monarşinin dualist sistemine karşıdır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde monarşi içinde Zagreb'in merkez olacağı Yugoslav Federe Devleti'nin kurulmasını savunmuştu. Supilo, Balkan Savaşları'ndan sonra Sırbistan'ın etkili olmasıyla birlikte "*Hırvat Sorunu*"nun çözümünde Sırbistan'ın belirleyici olacağını düşünmeye başladı. Ona göre Güney Slavlar arasında Batı'da Hırvatistan Doğu'da Sırbistan ön plana çıkmalıydı. Sırbistan'ın daha fazla ön plana çıkmasıyla birlikte monarşi sınırları içinde federe bir devlet kurulması programından vazgeçildi. Supilo, Avusturya-Macaristan'ın yıkılması durumunda Hırvatistan topraklarının birkaç devlet arasında paylaşılacağını düşünüyordu. Supilo'nun en büyük korkusu buydu. Sırbistan ile birlikte kurulacak Yugoslav devletinin yapısının nasıl olacağı ile ilgili düşüncelerini oluştururken Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić ile Yugoslav

devletinin siyasi yapısı konusunda görüşmeler yapmıştır.⁷⁹ Monarşi'nin ikili yapısına karşı çıkan Supilo, Alman *Drang Nach Osten* politikasının tehlikeli olduğunu vurguluyordu. Monarşide Hırvatistan, Dalmaçya, Slovenya ve Bosna Hersek'i kapsayan federe bir yönetim kurulmasını önermişti. Monarşi dışında kurulacak Yugoslavya'yı ise federal bir biçimde düşünen Supilo, 5 ayrı birimden oluşacak Yugoslavya Federal Birliği programını hazırlamıştı. Yugoslav Federal Birliği'nde Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek ve Karadağ için 5 ayrı parlamento ve hükümet öneren Supilo, ortak işlerin yürütüleceği bir parlamentonun da kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Tüm ulusların eşit olacağı Federal Yugoslavya düşüncesi Supilo için önemliydi. Supilo'ya göre devlet işleri iki alana ayrılmalıydı. Federal işler ve otonom bölgesel işler alanı olmak üzere iki alan belirlenmeliydi. Federal işler alanına dışişleri, ekonomi, ticareti, ortak para, ordu girmeliydi. Otonom işler kapsamına ise okul, eğitim, yargı, din, tarım, yerel ticaret, ulaşım gibi alanlar dahil edilmeliydi. Yugoslav federasyonunda yüksek yasama organı tek bir parlamentoya ait olmalı ve bu parlamento federal işlerden sorumlu olmalıydı. Sırbistan, Hırvatistan, Bosna Hersek, Slovenya ve Karadağ'dan oluşan Yugoslav Federal Birliği'nde 5 ayrı yerel meclis ve hükümet düşünölmekteydi. Devletin adı Yugoslavya olmalıydı. Supilo kendi programında Makedonya'yı Sırbistan'a ait bir bölge olarak kabul edilmiştir. Ona göre otonom meclisler için yapılacak seçimlerde genel, eşit ve gizli oy ilkesi uygulanmalıydı. Ortak federal parlamento, seçim yoluyla ya da yerel meclislerden orantılı temsilci gelmesi yoluyla oluşturulabilirdi. Anayasa'nın çerçevesinin bu şekilde çizilmesi Supilo açısından önemliydi. Yugoslavya Federal Birliği'nde ancak böyle bir anayasal çerçeve içinde Hırvatistan'ın egemenliği ve eşitliği garanti edilebilirdi.⁸⁰ Frano Supilo ile benzer düşüncelere sahip olan Ante Trumbić de Sırbistan'la birlikte kurulacak Yugoslav federal devletinden yanaydı.⁸¹ Supilo, Starčević'in etkisiyle monarşi

79 Livia Kardum, "Supilo i Hrvatsko-Srpski Odnosi", **Politička Misao**, vol. XXXIII/2-3, 1996, s. 254-259. [Livia Kardum, "Supilo and Croatian-Serbian Relations", **Political Thought**, vol. XXXIII/2-3, 1996, p. 254-259.]

80 Ivo Petrinović, "Supilov Federalizam", **Mogućnosti**, n. 1-2, 1993, s. 172-173. [Ivo Petrinović, "Federalism of Supilo", **Options**, n. 1-2, 1993, p. 172-173.]

81 Gordana Vlajčić, "Trumbićeva Koncepција Južnoslavenskog Interesa", **Naše Teme**,

karşıtlığı düşüncesine sahipken, Sırbistan ile Yugoslav birliği kurulması noktasında Strossmayer Yugoslavizminden etkilenmekteydi.

Yugoslavizm çerçevesinde *Napredna Omladina*'ya (İlerlemeci Gençlik) ve Sosyal Demokratların Yugoslavizm düşüncesine de değinmek gerekir. *Napredna Omladina* Masaryk'in pozitivist ilerlemeci düşüncesinden etkilenmiştir.⁸² Masaryk'in düşüncesinde ilerlemeye olan inanç belirgindir. Çeklerin Ortaçağ'daki devletlerini anlatan belgeleri pozitivist açıdan yorumlayan Masaryk, bu belgelerin sahte olduğunu ilan ederek muhafazakar milliyetçi düşünceye karşı çıkmıştır. Çeklerin geçmişte devlet kurdukları fikri onun için kabul edilebilir değildi. *Napredna Omladina* (İlerlemeci Gençlik) Masaryk'in bu düşüncesinden etkilenerek, Hırvat devlet geleneği düşüncesine karşı çıkmıştır. *Napredna Omladina*, Çeklerin sayesinde Alman politikasının Slavlar için yarattığı tehlikenin farkına varmaya başlamıştı. *Napredna Omladina*'ya katılan Sırp ve Hırvat öğrenciler Yugoslav milliyetçiliğini başlatarak üniter bir Yugoslav devletinin kurulmasını hedeflemişlerdi. Onlara göre, Hırvatların ve Sırpın Yugoslavlara dönüştürülmeleri gerekiyordu. Yugoslavlık düşüncesinin demokratikleşmesi ve laikleşmesi *Napredna Omladina*'yla (İlerlemeci Gençlik) gerçekleşti. Pozitivist bilimlerin Hırvatistan'da etkisini gösterdiği bu dönemde Yugoslavizm *Napredna Omladina* ile hızla yayılmaya başlamıştı. Ulusal mücadelede geniş toplumsal sınıfların harekete geçirilmesi isteniyordu. Masaryk'in Prag'ta derslerini takip eden İlerlemeci Gençlik'in üyeleri onun realist görüşlerinden etkilenerek Yugoslav milliyetçiliğini başlatmışlardı. Franjo Rački'nin romantik etkiler taşıyan ve Hıristiyanlık etkisindeki Yugoslavizm yorumundan İlerlemeci Gençliğin ilerici, realist, gelenek karşıtı Yugoslavizmine geçmişti. Kültürel alanda Hırvat din adamlarının etkisinin de sınırlandırılması isteniyordu. Bu Yugoslavist çizgi 1918'de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kuruluşunu desteklemiş olan bir çizgidir.⁸³

n. 3-4, 1990, s. 954. [Gordana Vlajčić, "The Concept of South Slavic Interest of Trumbić", **Our Themes**, n. 3-4, 1990, p. 954.]

82 Ganza-Aras, a.g.m., s. 202.

83 Ganza-Aras, a.g.m., s. 200-201.

Hırvatistan’da sosyalist düşünceler de yayılmış 1894’de Hırvatistan ve Slavonya Sosyal Demokrat Partisi kurulmuştu. Hırvatistan’da sosyalist fikirlerin yayılmasını önlemek isteyen diğer partiler sosyalizmin dışarıdan getirilen bir düşünce olduğunu ve bu nedenle ulusal çıkarlara karşı olduğunu vurguluyorlardı. Onlara göre sosyalizmin enternasyonalist fikirleri milliyetçiliğe tersti. Hırvatistan’daki sosyalistler tarihi Hırvat devlet geleneği düşüncesine karşı çıkarken bu düşüncenin feodal dönemden kaldığını vurgulamaktaydılar. Sosyalistler, Hırvatistan’da ulusal sorunun çözümünün genel oy hakkının tanınmasıyla sağlanabileceğini düşünüyorlardı. Sosyalistler, Hırvat devlet geleneği düşüncesine bağlanamazlardı çünkü onlara göre bu düşünce anakronik bir düşüncedydi. Devlet geleneği düşüncesinin kabul görmemesinden sonra sosyalistler, ulusal sorunun bir burjuva sorunu mu olduğunu ya da demokratik ulusal bir politikanın tüm toplumsal sınıfları kapsamasının mümkün olup olmadığını tartışmaktaydılar. Sosyalistler arasında Hırvatistan’ın birliği düşüncesinden vazgeçilip geçilmeyeceği tartışması başladı. “*Sloboda*” (Özgürlük) partinin yayın organıydı. 1896’da sosyalistler parti programlarına ulusal taleplerini soktular. Sosyalistlere göre genel oy hakkının tanınması ulusal sorunun çözümü için yeterliydi. 1890-1895 arası Hırvat-Sırp anlaşmazlığı en üst noktasındaydı. Khuen yönetimini destekleyen Sırp burjuvazisi Hırvat burjuvazisi ile tartışma halindeydi. Sosyal Demokratlar, Hırvat ve Sırp işçilerin dayanışma içinde kendi uluslarının mücadelesine katkı yapabileceklerini düşünüyorlardı. Hırvat ve Sırp burjuvazisinin şovenizmine tepki olarak Yugoslav ulusunun birliği düşüncesi savunuluyordu. Yugoslavlar arasında kültürel birlik düşüncesi daha çok Sloven sosyalist Etbin Kristan (1867-1953) tarafından savunulmuştur. Kristan, Güney Slavlar arasında dilsel farklılıkların birliğin önünde engel oluşturduğunu düşünüyordu. Bu nedenle ona göre kültürel alanda entegrasyon gerekliydi. Bu noktada Rački’nin iki isimli tek ulus düşüncesi kabul edilmişti. Ayrıca Sosyalistler tarafından doğal hukuk temelinde Balkan Halklarının Federasyonu düşüncesi de destekleniyordu. Sosyalistler gibi Napredna Omladina da tarihi devlet geleneği düşüncesine karşıydı. Ayrıca Naprednjaklar (İlerlemeciler) Austromarksist programa sempatiyle bakmaktaydılar. Naprednjaklar ile Sosyalistler

birbirlerine yakınlaştılar. Bu noktada kültürel planı öne çıkarmalarından dolayı Hırvatistan Sosyal Demokratlarının Austromarksist programa yakın olduğu düşünülmektedir. Ancak Mirjana Gross'a göre Hırvatistan Sosyalistlerinin politikası Austromarksistlerden farklılaşmaktadır. Austromarksizm ulusal sorunu daha çok kültürel alanda bir sorun olarak görmekteydi. Okul ve dil konusu Slovenlerde daha çok kültürel bir sorundur. Bu nedenle Slovenya Sosyal Demokrasisi Austromarksizm açısından değerlendirilebilir. Hırvatistan'da ise durum farklıdır. 1861'de Banovina Hırvatistan'ında resmi dil olarak Yugoslav dili kabul edilmişti. 1868 Hırvatistan-Macaristan anlaşmasıyla Hırvatistan özellikle kültürel alanda otonomi elde etmişti. Hırvatistan'ın bu alanda elde ettiği kazanımlar Slovenya'ya göre farklıydı. Gerçi Hırvatistan üzerinde Macar dilinin okullarda ve demiryollarında kullanılması konusunda baskılar bulunuyordu. Ancak monarşinin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında dil ve okul konusunun Hırvatistan'da öncelikli bir sorun olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Austromarksist bir nitelik bulunmamaktaydı. Hırvatistan'ın mücadelesi kültürel olarak ezilen ve kültürel otonomi elde etme amacıyla olan ulusun mücadelesi değildir. Hırvatistan'da sosyalistler Sırp ve Hırvat işçilerini biraya getirmeye çalışırken Naprednjaklar da (İlerlemeci Gençlik) Sırp ve Hırvat burjuvazisini Yugoslavlık ideoloji etrafında bir araya getirmeye çalışıyorlardı.⁸⁴ Hırvatistan Sosyalistleri, Hırvat ve Sırp işçilerinin dayanışmasını gerekli görürken işçilerin de kendi uluslarının mücadelelerine katkıda bulunabileceklerini düşünmekteydiler. Burjuvazinin yaşanan gerilimlerin sorumlusu olduğu ve kendi sınıfsal çıkarları nedeniyle gerilimi artırdığı düşünülüyordu. Sosyalistler tarafından Rački'nin Hırvatların ve Sırpın iki isimli tek bir ulus oldukları düşüncesi kabul edilmişti. Hırvatistan sosyalistlerinde Yugoslavların kültürel birliği düşüncesinin yanı sıra Balkan Halklarının Federasyonu düşüncesi de etkiliydi.⁸⁵ *Napredna Omladina* (İlerlemeci Gençlik) gibi sosyalistler de devlet geleneği düşüncesine karşı

84 Mirjana Gross, "Socijalna Demokracija Prema Nacionalnom Pitanju u Hrvatskoj 1890-1902", **Historijski Zbornik**, No:1-4, 1956, s. 2-25. [Mirjana Gross, "Social Democracy Toward the National Question in Croatia 1890 – 1902", **Journal of History**, n. 1-4, 1956, p. 2-25.]

85 Gross, a.g.m., s. 11.

Hırvatistan'da Yugoslavcılık Düşüncesi

çıkyorlardı. Sosyalistler, Napredna Omladina'ya genç burjuvazi adını vermişlerdi. Masaryk'in öğrencileri olarak İlerlemeciler Enternasyonalizmin ulus karşıtı olduğunu düşünmüyorlardı. Masaryk, sermayenin, avukatların ve gazetecilerin enternasyonalist olduğunu kabul etmekte ve bunu doğal bulmaktaydı. Ayrıca Masaryk Sosyalist Enternasyonalizmin ulusal şovenizmler karşısında önemli bir güç olduğunu vurgulamakta ve bu nedenle sosyalistleri ulus karşıtı olarak görmemektedir.⁸⁶ İlerlemeci Gençlik, Sosyalistlerle işbirliği yapmıştır. Napredna Omladina için Sosyalistlerin desteği önemliydi.

Sonuç

Hırvatistan'da XIX. yüzyılda ortaya çıkan Yugoslavizm düşüncesi Hırvatistan'da hem ulusal entegrasyonun sağlanmasını hem de Hırvatların Sırp ve Slovenler ile birlikte ortak bir Yugoslav devletini kurmasını amaçlayan bir düşüncedir. Hırvat Yugoslavizmi 1918'de Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın kurulmasını Hırvatistan açısından meşrulaştıran bir düşünceydi. Hırvat Yugoslavizminin politik programı kurulacak Yugoslav devletinin bir federasyon olarak örgütlenmesi şeklindeydi. Yugoslav devletinin bir federasyon olarak düşünülmesi 1945'te kurulan Sosyalist Yugoslavya'nın siyasal yapısının bir federasyon olarak şekillendirilmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla Tito Yugoslavya'sının bir federasyon olarak yapılandırılmasının temeli daha XIX. yüzyılda ortaya çıkan Hırvat Yugoslavizminin politik programına dayanmaktadır. Aynı zamanda Hırvatistan'ın Yugoslavya içinde federal bir siyasi yapının kurulması talebinde bulunmasında XIX. yüzyılda ortaya çıkan Hırvat Yugoslavizmi politik bir temel oluşturmuştur. Hırvatların Yugoslav devletinin yapısını bir federasyon olarak düşünmeleri ve XX. yüzyılda kurulan Yugoslavyaların siyasal yaşamında bu yapının kurulması yönünde bir politika izlemeleri merkezîyetçilik-üniterizm yanlısı Sırplarla sürekli çatışmalarına neden olmuştur. Hırvatların ve Sırpların Yugoslav devletinin siyasi yapısı konusundaki farklı görüşleri ve bu konuda bir anlaşma sağlayamamaları Yugoslav devletini sürekli bir meşruiyet krizi içinde bırakmıştır. Dolayısıyla Yugoslavya içinde yaşanan sorunlar daha çok Hırvatların ve Sırpların devletin

86 Gross, a.g.m., s. 18.

siyasi yapısı konusunda bir uzlaşmaya varamamalarından kaynaklanmış ve Hırvatların savunduğu federal program sürekli olarak Sırpların muhalefetiyle karşılaştığı için Yugoslavya siyasal yaşamı bundan olumsuz anlamda etkilenmiştir. Yugoslavya bu bağlamda devletin yapısı konusunda farklı siyasi programların uzlaştırılmaya çalışıldığı bir ülke olmuş ve 1991’de dağılışına kadar XX. yüzyılda boyunca farklı isimler ve rejimler altında varlığını sürekli bir meşruiyet kriziyle birlikte sürdürmek durumunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

- AGIČIĆ, Damir, “Između Hrvatskoga i Slavenskog Identiteta. Odjeci Neoslavističkih Kongresa u Hrvatskoj Javnosti”, **Dijalog Povjesničara - Istoričara 7**, Zagreb 2001, s. 107-126. [AGIČIĆ, Damir, “Between the Croatian and Slavic Identity. Echoes of the Neoslavistic Congress in the Croatian Public Eye”, **Dialogue of Historians 7**, Zagreb 2001, p. 107-126.]
- ARAS-GANZA, Tereza, “Zadarska Rezolucija (1905.) i Idejno-Politička Strujanja u Vezi s Krizom Dualizma”, **Zadarska Smotra**, No:1-3, 1997, s. 39-58. [ARAS-GANZA, Tereza, “Resolution of Zadar (1905.) and Ideological and Political Currents in the Connection with the Crisis of Dualism”, **Zadar Review**, n. 1-3, 1997, p. 39-58.]
- ARAS-GANZA, Tereza, “Stav T. G. Masaryka Prema Hrvatskom i Jugoslavenskom Pitanju Od Kraja 19. Stoljeća Do 1918.”, **Radovi**, vol. XXXIV/21, 1995, s. 199-219. [ARAS-GANZA, Tereza, “Attitude of T. G. Masaryk toward the Croatian and Yugoslavian Question Since the Late of 19th Century until 1918”, **Works**, Vol. 34, N:21, 1995, p. 199-219.]
- ARTUKOVIĆ, Mato, **Ideologija Srpsko-Hrvatskih Sporova Srbobran 1894-1902**, Zagreb 1991. [ARTUKOVIĆ, Mato, **Ideology of Serbo-Croatian Disputes Srbobran 1894-1902**, Zagreb 1991.]
- BOBAN, Branka, **Demokratski Nacionalizam Stjepana Radića**, Zagreb 1998. [BOBAN, Branka, **Democratic Nationalism of Stjepan Radic**, Zagreb 1998.]
- CIPEK, Tihomir, “Pojam Države i Nacije u Političkoj Misli Stjepana Radića”, **Politička Misao**, vol. XXIX/3, 1992. s. 130-141. [CIPEK, Tihomir, “The Concept of State and Nation in the Political Thought of Stjepan Radic”, **Political Thought**, vol. XXIX/3, 1992, p. 130-141.]
- CIPEK, Tihomir, **Ideja Hrvatske Države u Političkoj Misli Stjepana Radića**, Zagreb 2001. [CIPEK, Tihomir, **The Idea of Croatian State in the Political Thought of Stjepan Radic**, Zagreb 2001.]
- ČEPULO, Dalibor, “Ivan Mažuranić: Liberalne Reforme Hrvatskog Sabora 1873.-1880. i Srpska Elita u Hrvatskoj”, **Dijalog Povjesničara - Istoričara 5**, Zagreb 2001, s. 269-285.

- [ČEPULO, Dalibor, “Ivan Mazuranic: Liberal Reforms of the Croatian Parliament between 1873-1880 and Serbian Elites in Croatia” **Dialogue of Historians** 5, Zagreb 2001, p. 269-285.]
- ČORNEY, Peter, POKORNY Jiří, **A Brief History of Czech Lands to 2000**, (čev. Anna Bryson), Prague 2000.
- DEMİR, Hakan, “XIX. Yüzyılda Hırvat İlizizm Hareketi”, **Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)**, I/1, İstanbul 2012, s. 209-239.
- DIKLIĆ, Marjan, “Supilova ‘Crvena Hrvatska’ (1891-1899)”, **Croatia Christiana Periodica**, no. 28, 1991, s. 210-216. [DIKLIĆ, Marjan, “Supilo’s »Red Croatia« (1891-1899)”, **Croatia Christiana Periodica**, no. 28, 1991, p. 210-216.]
- DŽOIĆ, Dragomir, “Austroslavizam, Federalizam, Jugoslavizam Biskupa Josipa Jurja Strossmayera i Narodne Stranke”, **Pravni Vjesnik**, no. 3-4, 1999, s. 401-417. [DŽOIĆ, Dragomir, “Austroslavism, Federalism, Yugoslavism of Bishop Josip Juraj Strossmayer and People’s Party”, **Journal of Law**, no. 3-4, 1999, p. 401-417.]
- ENGELSFELD, Neda, “Riječka Rezolucija i Hrvatska Pučka Seljačka Stranka”, **Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci**, no. 1, 2001, s. 329-340. [ENGELSFELD, Neda, “Resolution of Rijeka and the Croatian People Peasant Party” **Journal of Faculty of Law at the University of Rijeka**, no. 1, 2001, p. 329-340.]
- GOLDSTEIN, Ivo, **Hrvatska Povijest**, Zagreb 2003. [GOLDSTEIN, Ivo, **History of Croatia**, Zagreb 2003.]
- GROSS, Mirjana, “Nacionalno – Integracijske Ideologije u Hrvata Od Kraja Ilirizma Do Stvaranja Jugoslavije”, **Društveni Razvoj u Hrvatskoj od 16. do Početka 20. Stoljeća**, Zagreb 1981. [GROSS, Mirjana, “National-Integration Ideologies in Croatia from the End of Illyrism to the Creation of Yugoslavia”, **Social Development in Croatia from 16th to the Early of 20th Centuries**, Zagreb 1981.]
- GROSS, Mirjana, “Starčević i Kvaternik – Spoznaje i Nadahnuća”, **Politička Misao**, no. 1, 2000, s. 3-23. [GROSS, Mirjana, “Starcevic and Kvaternik – Knowledge and Inspirations”, **Political Thought**, no. 1, 2000, p. 3-23.]
- GROSS, Mirjana, “Socijalna Demokracija Prema Nacionalnom Pitanju

- u Hrvatskoj 1890-1902”, **Historijski Zbornik**, no. 1-4, 1956, s. 1-29. [GROSS, Mirjana, “Social Democracy Toward the National Question in Croatia 1890 – 1902”, **Journal of History**, no. 1-4, 1956, p. 1-29.]
- GROSS, Mirjana, **Izvorno Pravaštvo**, Zagreb 2000. [GROSS, Mirjana, **Origin of the Party of Rights**, Zagreb 2000.]
- GROSS, Mirjana, **Vijek i Djelovanje Franje Račkoga**, Zagreb 2004. [GROSS, Mirjana, **The Life and Activities of Franjo Racki**, Zagreb 2004.]
- GROSS, Mirjana, “Liberalizam i Klerikalizam u Hrvatskoj Povijesti (19. i Početak 20. Stoljeća)”, **Naše Teme**, no. 6-7, 1987, s. 846-858. [GROSS, Mirjana, “Liberalism and Clericalism in the Croatian History (19th and Early 20th Century)”, **Our Themes**, no. 6-7, 1987, p. 846-858.]
 - HOŠKO, Emanuel Franjo, “Liberalni Katolicizam Kao Sastojnica Ideologije Ilirizma”, **Croatica Christiana Periodica**, no. 28, 1991, s. 43-54. [HOŠKO, Emanuel Franjo, “Liberal Catholicism as a Component of Ideology of Illyrism”, **Croatica Christiana Periodica**, no. 28, 1991, p. 43-54.]
 - ILEŠIĆ, Fran, “O Postanku Izraza »Jugoslovenski«”, **Prilozi za Književnost, Jezik, Istoriju i Folklor**, no. 1-2, 1929, s. 145-164. [ILEŠIĆ, Fran, “About the Genesis of Expression of »Yugoslav«”, **Contributions to Literature, Language, History and Folklore**, no. 1-2, 1929, p. 145-164.]
 - JOVIĆ, Dejan, **Jugoslavija Država Koja Je Odumrla**, Zagreb 2003. [JOVIĆ, Dejan, **A State that Withered Away**, Zagreb 2003.]
 - KADIĆ, Ante, “Strossmayer i Bugari”, **Hrvatska Revija**, no. 4, 1970, s. 1-16. [KADIĆ, Ante, “Strossmayer and Bulgarians”, **Croatian Review**, no. 4, 1970, p. 1-16.]
 - KANDARE, Boris, “Hrvatsko Državno Pravo u Konceptijama Ante Starčevića”, Der: Slavko Mihalić, **Forum**, no. 5-6, Svibanj-Lipanj 1996, s. 473-476. [KANDARE, Boris, “Croatian State Right in the Conception of Ante Starcevic”, Edt: Slavko Mihalić, **Forum**, no. 5-6, May-June 1996, p. 473-476.]
 - KOŠČAK, Vladimir, “Uloga Prosvjete i Kulture u Javnoj Djelatnosti

Josipa Jurja Strossmayera”, **Dubrovnik**, no. 1-2, 1990, s. 37-57. [KOŠČAK, Vladimir, “The Role of Josip Juraj Strossmayer in Education and Culture in the Public Service”, **Dubrovnik**, no. 1-2, 1990, p. 37-57.]

- KARDUM, Livia, “Supilo i Hrvatsko-Srpski Odnosi”, **Politička Misao**, Vol. 33, No:2-3, 1996, s. 254-280. [KARDUM, Livia, “Supilo and Croatian-Serbian Relations”, **Political Thought**, vol. XXXIII/2-3, 1996, p. 254-280.]
- KRESTIĆ, Vasilije, **Srpsko-Hrvatski Odnosi i Jugoslovenska Ideja u Drugoj Polovini XIX. Veka**, Beograd 1988. [KRESTIĆ, Vasilije, **Serbian-Croatian Relations and Yugoslavism Idea in the Second Half of XIXth Century**, Belgrade 1988.]
- MARKUS, Tomislav, “Franjo Rački o Jugoslavenskoj Akademiji Znanosti i Umjetnosti, Časopis za Suvremenu Povijest, no. 2, 1995, s. 269-283. [MARKUS, Tomislav, “Franjo Racki About the Yugoslav Academy of Sciences and Arts”, **Journal of Contemporary History**, no. 2, 1995, p. 269-283.]
- MATAUŠIĆ, Juraj Mirko, “Odnos Katoličke Crkve Prema Novijim Idejnim Strujanjima u Hrvatskim Zemljama 1848-1900”, **Bogoslovska Smotra**, no. 1-2, 1985, s. 196-215. [MATAUŠIĆ, Juraj Mirko, “The Relationship between the Catholic Church and the New Ideological Currents in the Croatian Lands 1848-1900”, **Theological Review**, no. 1-2, 1985, p. 196-215.]
- MATKOVIĆ, Hrvoje, **Povijest Jugoslavije**, Zagreb 1998. [MATKOVIĆ, Hrvoje, **History of Yugoslavia**, Zagreb 1998.]
- MATKOVIĆ, Hrvoje, **Svetozar Pribičević Izabrani Politički Spisi**, Zagreb 2000. [MATKOVIĆ, Hrvoje, **Selected Political Writings of Svetozar Pribicevic**, Zagreb 2000.]
- OČAK, Ivan, **Hrvatsko-Ruske Veze**, Zagreb 1993. [OČAK, Ivan, **Croatian-Russian Connections**, Zagreb 1993.]
- ÖZKIRIMLI, Umut, **Milliyetçilik Kuramları**, İstanbul 1999.
- PAVLIČEVIĆ, Dragutin, **Povijest Hrvatske**, Zagreb 2002. [PAVLIČEVIĆ, Dragutin, **History of Croatia**, Zagreb 2002.]

- PETRINOVIĆ, Ivo, "Supilov Federalizam", **Mogućnosti**, no. 1-2, 1993, s. 170-173. [PETRINOVIĆ, Ivo, "Federalism of Supilo", **Options**, no. 1-2, 1993, p. 170-173.]
- PETRINOVIĆ, Ivo, **Politička Misao Frana Supila**, Split 1988. [PETRINOVIĆ, Ivo, **Political Thought of Frano Supilo**, Split 1988.]
- RUMENJAK, Natalija, "Nacionalna Ideologija Listova *Obzor* i *Srbobran* (1901.-1902. godine)", **Povijesni Prilozi**, no. 14, 1995, s. 209-257. [RUMENJAK, Natalija, "National Ideologies of *Obzor* and *Srbobran* Magazines (in the years of 1901-1902)", **Historical Contributions**, no. 14, 1995, p. 209-257.]
- ŠIDAK, Jaroslav, "Hrvastko Pitanje u Habsburškoj Monarhiji", **Studije iz Hrvatske Povijesti XIX. Stoljeća, Institut za Hrvatsku Povijest**, Zagreb 1973, s. 4-5. [ŠIDAK, Jaroslav, "Croatian Question in the Habsburg Monarchy", **Studies on the History of Croatia in the XIXth Century**, Zagreb 1973, p. 4-5.]
- VLAJČIĆ, Gordana, "Trumbićeva Konceptija Južnoslavenskog Interesa", **Naše Teme**, no. 3-4, 1990, s. 949-955. [VLAJČIĆ, Gordana, "The Concept of South Slavic Interest of Trumbić", **Our Themes**, no. 3-4, 1990, p. 949-955.]